

P L S K I
FADN

SYSTEM ZBIERANIA I WYKORZYSTYWANIA
DANYCH RACHUNKOWYCH Z GOSPODARSTW ROLNYCH

Wyniki standardowe uzyskane przez ekologiczne gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2008 roku

Część II. Analiza wyników standardowych

WARSZAWA 2010

Wyniki standardowe uzyskane przez ekologiczne gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2008 roku

Część II. Analiza wyników standardowych

OPRACOWANIE:

mgr inż. Grażyna Nachtman

Warszawa 2010

Redakcja techniczna

Dariusz Osuch

Renata Płonka

Projekt okładki

Dział Wydawnictw

ISBN 978-83-7658-063-0

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej

- Państwowy Instytut Badawczy

Zakład Rachunkowości Rolnej

00-950 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20, skr. poczt. nr 984

Tel.: (0 22) 505 44 39

Tel./faks: (0 22) 826 93 22

E-mail: portal@fadm.pl

Internet: www.fadm.pl; www.polskifadm.eu

Spis treści

1. Uwagi wstępne	7
2. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw ekologicznych w próbie Polskiego FADN.....	8
3. Analiza wyników standardowych.....	9
3.1. Wyniki standardowe według typów rolniczych	9
3.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw ekologicznych według typów rolniczych.....	9
3.1.2. Wyniki działalności gospodarstw ekologicznych według typów rolniczych	12
3.2. Wyniki standardowe według klas wielkości ekonomicznej.....	27
3.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej.....	27
3.2.2. Wyniki działalności gospodarstw ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej...	30
3.3. Wnioski	45

Spis wykresów

Wykres 1	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w próbie Polskiego FADN	8
Wykres 2	Zasoby ziemi w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych.....	9
Wykres 3	Pogłowie zwierząt według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU).....	10
Wykres 4	Nakłady pracy według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych AWU).....	11
Wykres 5	Wartość standardowej nadwyżki bezpośredniej według typów rolniczych	12
Wykres 6	Poziom i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych.....	12
Wykres 7	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych	13
Wykres 8	Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych.....	14
Wykres 9	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych.....	14
Wykres 10	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych.....	15
Wykres 11	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych	16
Wykres 12	Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych.....	16
Wykres 13	Koszt wytworzenia 100 zł produkcji według typów rolniczych	17
Wykres 14	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych	18
Wykres 15	Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych.....	18
Wykres 16	Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych.....	19
Wykres 17	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych.....	19
Wykres 18	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych.....	20
Wykres 19	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych.....	20

Wykres 20	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych.....	21
Wykres 21	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych.....	22
Wykres 22	Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych	23
Wykres 23	Przepływ pieniężny (1) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą według typów rolniczych.....	23
Wykres 24	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych ..	24
Wykres 25	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych	24
Wykres 26	Struktura aktywów według typów rolniczych	25
Wykres 27	Struktura aktywów trwałych według typów rolniczych.....	25
Wykres 28	Struktura aktywów obrotowych według typów rolniczych.....	26
Wykres 29	Struktura pasywów według typów rolniczych	26
Wykres 30	Zasoby ziemi w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej	27
Wykres 31	Pogłowie zwierząt (w przeliczeniu na LU) według klas wielkości ekonomicznej	28
Wykres 32	Nakłady pracy (w osobach przeliczeniowych AWU) według klas wielkości ekonomicznej.....	29
Wykres 33	Wartość standardowej nadwyżki bezpośredniej według klas wielkości ekonomicznej.....	29
Wykres 34	Poziom i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej	30
Wykres 35	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej.....	31
Wykres 36	Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	31
Wykres 37	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej	32
Wykres 38	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	33
Wykres 39	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej.....	33
Wykres 40	Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej	34
Wykres 41	Koszt wytworzenia 100 zł produkcji według klas wielkości ekonomicznej	35
Wykres 42	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	35
Wykres 43	Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej.....	36
Wykres 44	Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej.....	36
Wykres 45	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej	37
Wykres 46	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej	37
Wykres 47	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej	38
Wykres 48	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej.....	39
Wykres 49	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej.....	39
Wykres 50	Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej.....	40

Wykres 51	Przepływ pieniężny (1) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą według klas wielkości ekonomicznej.....	41
Wykres 52	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	41
Wykres 53	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej	42
Wykres 54	Struktura aktywów według klas wielkości ekonomicznej.....	42
Wykres 55	Struktura aktywów trwałych według klas wielkości ekonomicznej	43
Wykres 56	Struktura aktywów obrotowych według klas wielkości ekonomicznej	43
Wykres 57	Struktura pasywów według klas wielkości ekonomicznej.....	44

Wykaz skrótów

AWU	- jednostka przeliczeniowa pracy (ang. Annual Work Unit).
c.u.	- jednostka monetarna (ang. currency unit).
CAP	- Wspólna Polityka Rolna (ang. Common Agricultural Policy).
DG-AGRI	- Dyrekcja Generalna ds. Rolnictwa (ang. Directorate-General Agriculture).
EC	- Komisja Europejska (ang. European Commission).
ESU	- europejska jednostka wielkości (ang. European Size Unit).
EU	- Unia Europejska (ang. European Union).
euro	- jednostka monetarna, obowiązująca w większości Krajów Członkowskich Unii Europejskiej.
EUROSTAT	- Urząd Statystyczny Unii Europejskiej.
FADN	- Sieć Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych (ang. Farm Accountancy Data Network).
FWU	- jednostka przeliczeniowa pracy członków rodziny (ang. Family Work Unit).
GUS	- Główny Urząd Statystyczny.
IERiGŻ-PIB	- Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy.
LU	- jednostka przeliczeniowa zwierząt (ang. Livestock Unit).
Polski FADN	- System Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych.
SGM	- standardowa nadwyżka bezpośrednia (ang. Standard Gross Margin).
UAA	- ziemia użytkowana dla celów rolniczych = użytki rolne (ang. Utilized Agricultural Area).

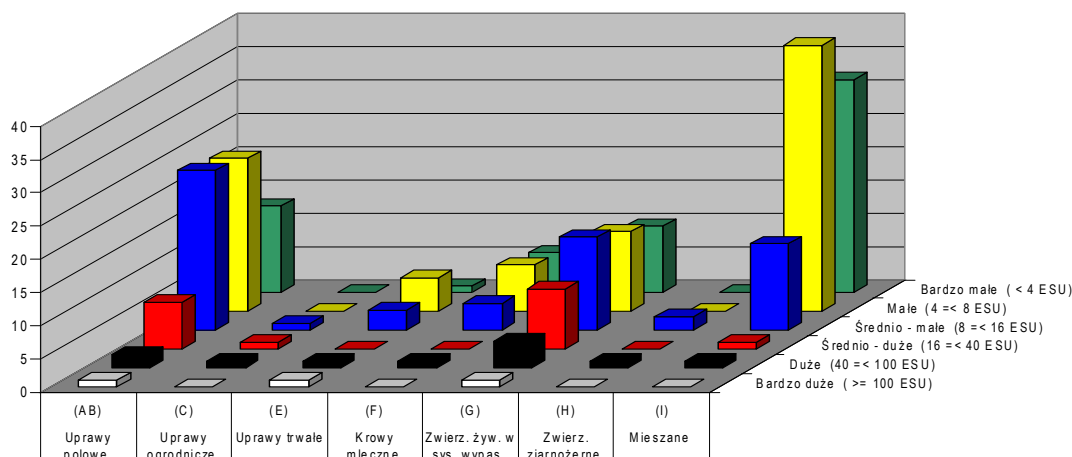
1. Uwagi wstępne

Opracowanie zawiera analizę graficzną wraz z prostym komentarzem dotyczącym wybranych parametrów, opisujących wyniki uzyskane przez ekologiczne indywidualne gospodarstwa rolne, posiadające certyfikat zgodności z zasadami produkcji ekologicznej. Prowadziły one w 2008 roku rachunkowość w ramach Systemu Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych (Polski FADN). Pozyskane wyniki pochodzą z gospodarstw rolnych, których wielkość ekonomiczna ustalona na podstawie danych rachunkowych i parametrów SGM „2002” wynosiła co najmniej 2 ESU. Gospodarstwa dla potrzeb analizy zostały pogrupowane według dwóch kryteriów, a mianowicie: typu rolniczego (TF8) i wielkości ekonomicznej (ES6). Należy w tym miejscu wyjaśnić, że wyniki z gospodarstw ekologicznych nie są reprezentatywnymi dla gospodarstw ekologicznych znajdujących się w polu obserwacji Polskiego FADN.

2. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw ekologicznych w próbie Polskiego FADN

Bieżący rozdział zawiera analizę rozkładu gospodarstw według dwóch klasyfikacji obowiązujących we Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych. Rozkłady zostały zaprezentowane na wykresie (Wykres 1).

Wykres 1 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w próbie Polskiego FADN

Zdecydowana większość gospodarstw ekologicznych w próbie Polskiego FADN (patrz: Wykres 1) lokuje się pod względem siły ekonomicznej w klasie poniżej 16 ESU. Wśród nich dominują gospodarstwa o mieszanej działalności roślinnej i zwierzęcej oraz specjalizujące się w uprawach polowych. W produkcji zwierzęcej dominuje typ zwierzęta żywione w systemie wypasowym. Tylko po kilka gospodarstw występuje w typach zajmujących się chowem trzody chlewnej i drobiu (zwierzęta ziarnożerne) oraz ogrodnictwem. W stosunku do roku 2007 bardzo znacząco zwiększyła się liczebność gospodarstw ze specjalizacją uprawy polowe i zwierzęta żywione w systemie wypasowym. Obecnie jest ich odpowiednio 69 i 48. Typ krowy mleczne reprezentuje w 2008 roku 18 gospodarstw.

3. Analiza wyników standardowych

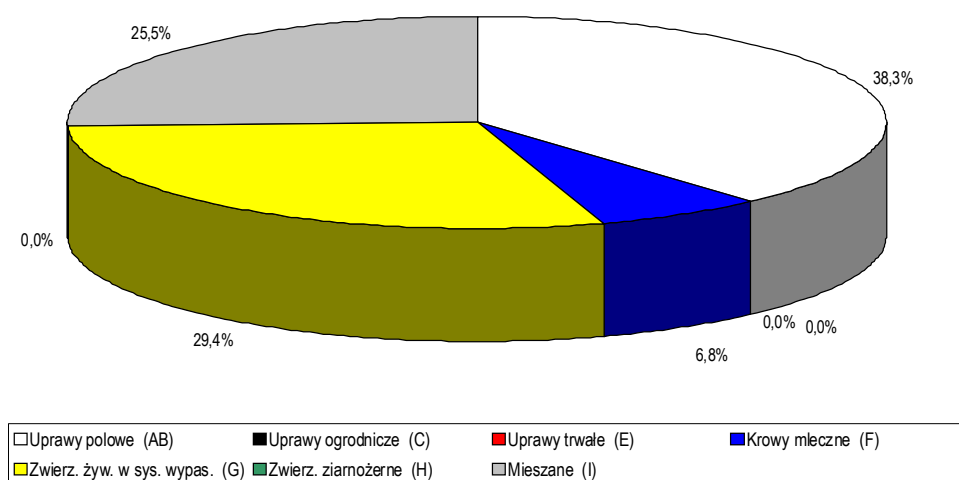
3.1. Wyniki standardowe według typów rolniczych

3.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw ekologicznych według typów rolniczych

W związku z obowiązującymi zasadami upowszechniania danych FADN dla grup liczących co najmniej 15 gospodarstw, na wykresach są prezentowane tylko wyniki dla czterech typów produkcji. Zatem przedstawiona struktura dla poszczególnych zmiennych (np. użytków rolnych, pogłowia zwierząt) na wykresach kołowych oznacza, że 100% całości stanowią wspomniane cztery typy z liczbą gospodarstw większą od 15. Pozostałe typy produkcji są całkowicie pominięte, podobnie jak na wykresach słupkowych, gdzie dodatkowo prezentowane są dane średnie dla całego zbioru gospodarstw ekologicznych.

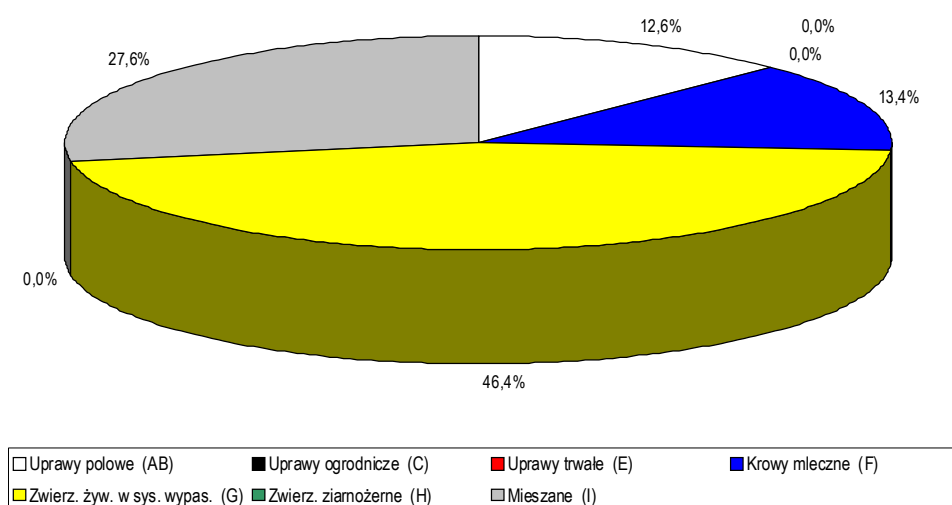
Wykres 2 ukazuje zatem strukturę użytków rolnych (UR) zbioru złożonego z czterech typów produkcji. Największy obszar użytków rolnych w 2008 roku był w posiadaniu typu uprawy polowe i stanowił 38,3% łącznej powierzchni użytków. Drugą pozycję zajmował typ zwierzęta żywione w systemie wypasowym – 29,4%, a następnie typ z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą – 25,5% UR. Tylko 6,8% użytków rolnych przypadało na typ krowy mleczne, co wynika przede wszystkim z małej liczebności gospodarstw w tym typie (tylko 18) w porównaniu z liczbą gospodarstw pozostałych trzech typów.

Wykres 2 Zasoby ziemi w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych

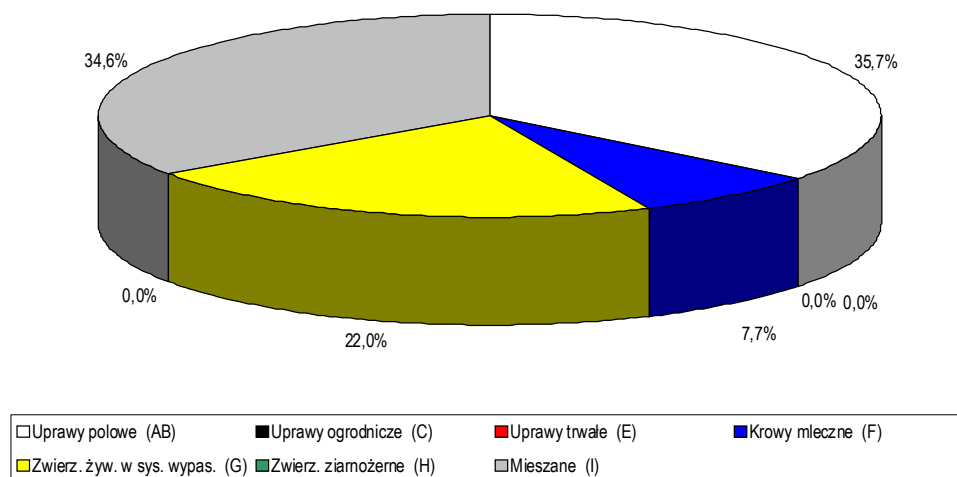
Rozkład liczby zwierząt (w przeliczeniu na LU), zobrazowany przez Wykres 3, wskazuje, iż pogłowie zwierząt skoncentrowane było w typie zwierzęta żywione w systemie wypasowym – 46,4%. Druga pozycja przypadła na typ mieszanej produkcji roślinnej i zwierzęcej (27,6%). W typie upraw polowych, stosownie do specjalizacji, skupiło się tylko 12,6% zwierząt. Podobnie, bo 13,4% pogłowia zwierząt należało do typu krowy mleczne, co jednak jest znaczną pozycją w sytuacji małej liczebności gospodarstw w tym typie.

Wykres 3 **Pogłowie zwierząt według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU)**

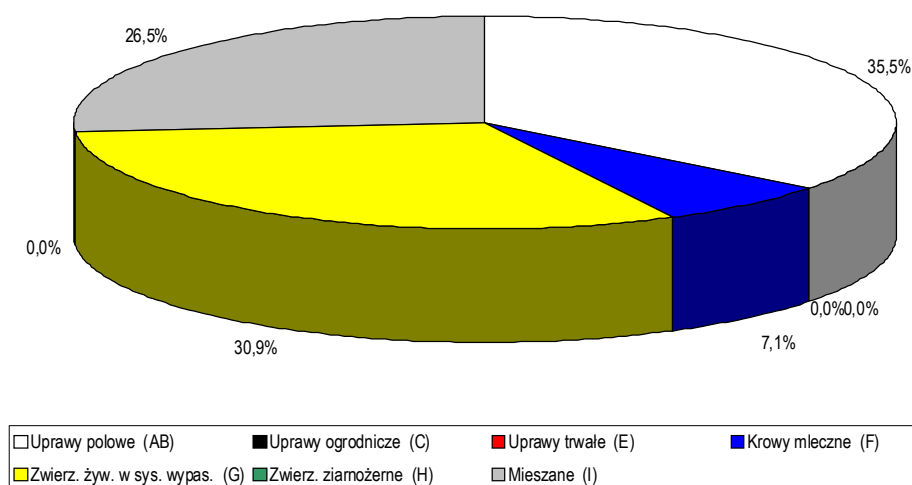

Największe nakłady pracy poniosły gospodarstwa z uprawami polowymi – znajdowało się tu 35,7% osób pełnozatrudnionych. W gospodarstwach z typem mieszanej produkcji roślinnej i zwierzęcej nakłady pracy ogółem były bardzo podobne, choć obszar użytków rolnych był tu mniejszy o 13%. Najmniej nakładów pracy poniosły gospodarstwa mleczne, co wynikało w znacznym stopniu z małej liczebności gospodarstw. (patrz: Wykres 4).

Wykres 4 Nakłady pracy według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych AWU)

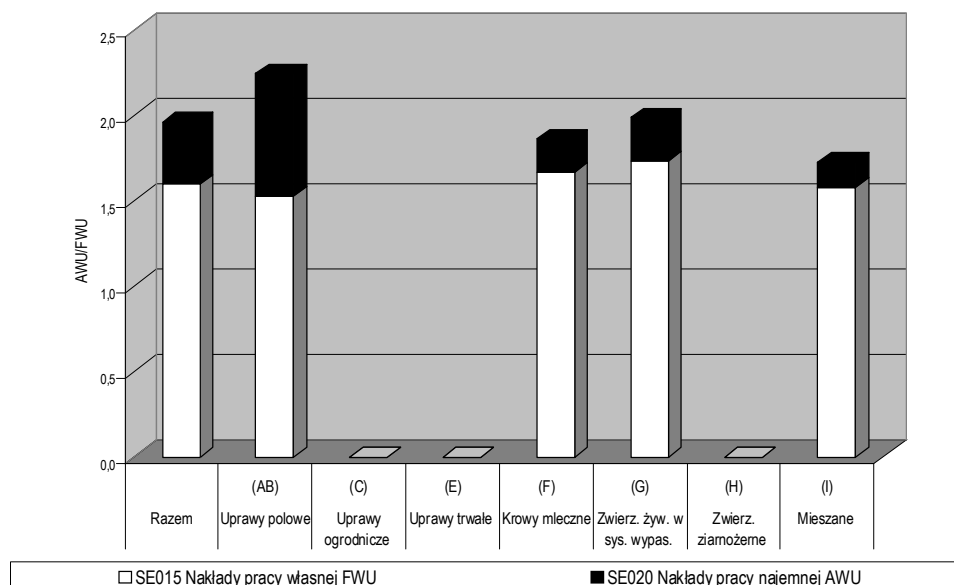

W tworzeniu standardowej nadwyżki bezpośredniej dominowały gospodarstwa z uprawami polowymi, gdzie jej udział wynosił 35,5%. Rolnicy specjalizujący się w chowie zwierząt w systemie wypasowym wytworzyli około 5% mniej SNB. Natomiast gospodarstwa najliczniej występujące w próbie Polskiego FADN, czyli z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą, wytworzyły tylko 26,5% SGM. Najmniej liczna grupa gospodarstw w Polskim FADN, specjalizujących się w produkcji mleka, wypracowała też najmniejszą wartość SGM. (patrz: Wykres 5).

Wykres 5 Wartość standardowej nadwyżki bezpośredniej według typów rolniczych

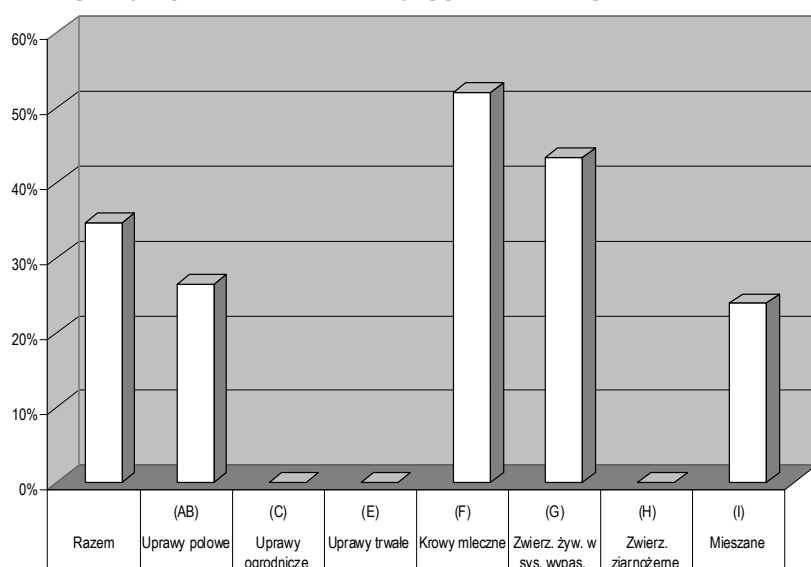
3.1.2. Wyniki działalności gospodarstw ekologicznych według typów rolniczych

W analizowanych gospodarstwach ekologicznych bazowano głównie na pracy własnej. Wśród prezentowanych typów produkcji największe nakłady pracy ponoszone były w gospodarstwach ekologicznych specjalizujących się w uprawach polowych – ponad 2,5 AWU, przy czym praca najemna to około 0,7 AWU – czyli jednostki przeliczeniowej pracy (patrz: Wykres 6). Największe zaangażowanie pracy obcej w tym typie wynikało z konieczności realizacji prac sezonowych. W pozostałych typach produkcji najem miał znacznie mniejszy udział w nakładach ogółem na gospodarstwo, zwłaszcza w gospodarstwach z krowami mlecznymi i mieszanymi.

Wykres 6 Poziom i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych

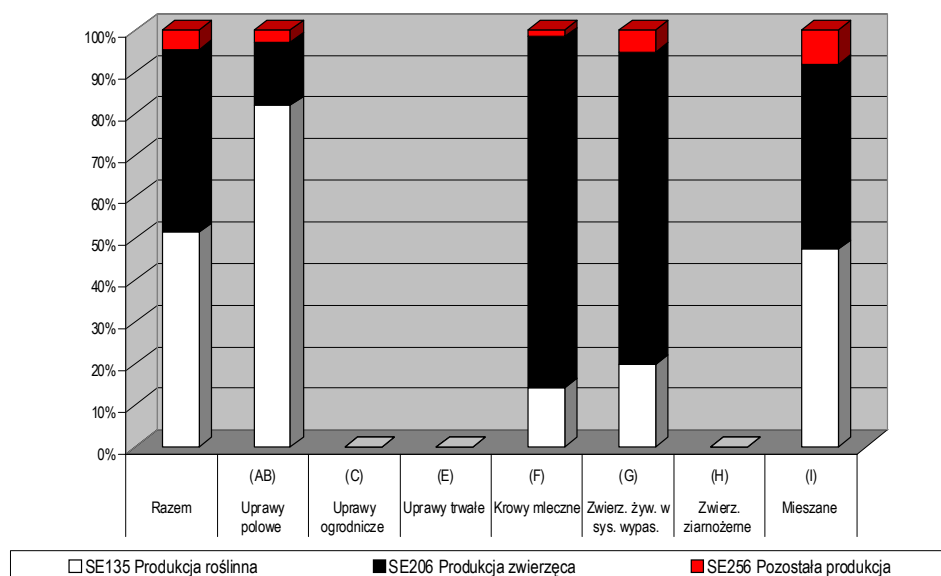
W analizowanych gospodarstwach ekologicznych zróżnicowany był udział ziemi dodzierżawionej w powierzchni użytków rolnych. Najwięcej, bo aż połowę użytków rolnych, dodzierżawiali rolnicy specjalizujący się w produkcji mleka. Ponad 40% ziemi dodzierżawionej było też wykorzystywane w gospodarstwach zajmujących się chowem zwierząt żywionych systemem wypasowym. W tych dwóch typach produkcji istnieje potrzeba wyprodukowania dużych zasobów pasz objętościowych dla zwierząt, czemu służą znacznie większe zasoby ziemi niż w pozostałych dwóch typach produkcji. Gospodarstwa z uprawami polowymi i mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą wydzierżawiały nieco ponad 20% zasobów użytków rolnych (patrz: Wykres 7).

Wykres 7 **Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych**

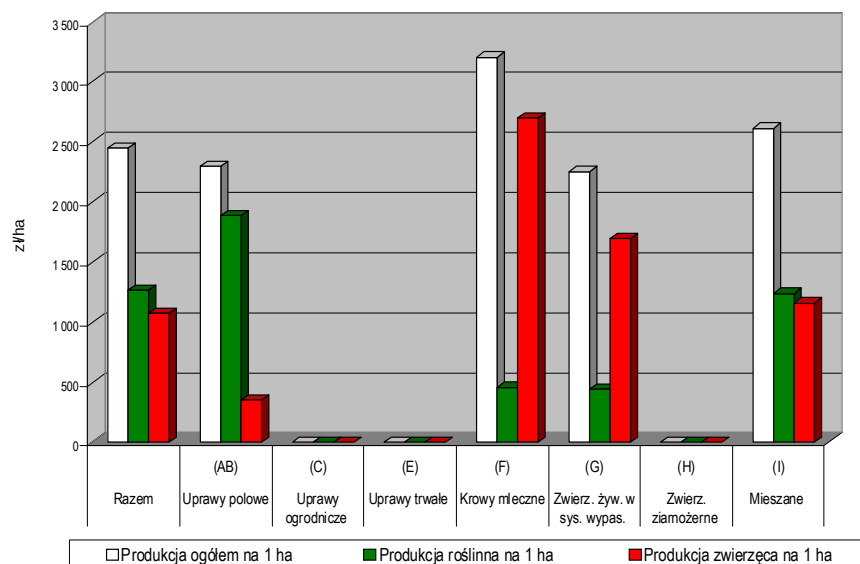
Gospodarstwa ekologiczne z uprawami polowymi, zgodnie ze specjalizacją, uzyskały 82% wartości wytworzonej produkcji ogółem z produkcji roślin, a tylko 15% było udziałem produkcji zwierzęcej. W typie zwierzęta żywione systemem wypasowym i krowy mleczne z kolei relacje były odwrotne. W przypadku gospodarstw specjalizujących się w produkcji mleka aż 84% wartości produkcji pochodziło od zwierząt, a w typie zwierząt wypasowych 75%. W typie mieszanym wartość produkcji zwierzęcej i roślinnej miała podobny udział (44 – 47%). Ten typ gospodarstw można traktować jako najbardziej zrównoważony rodzaj produkcji ekologicznej. Niewielkie znaczenie miała we wszystkich typach pozostała produkcja – najwięcej tj. około 8% stanowiła w gospodarstwach z mieszaną produkcją (patrz: Wykres 8).

Wykres 8 **Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych**

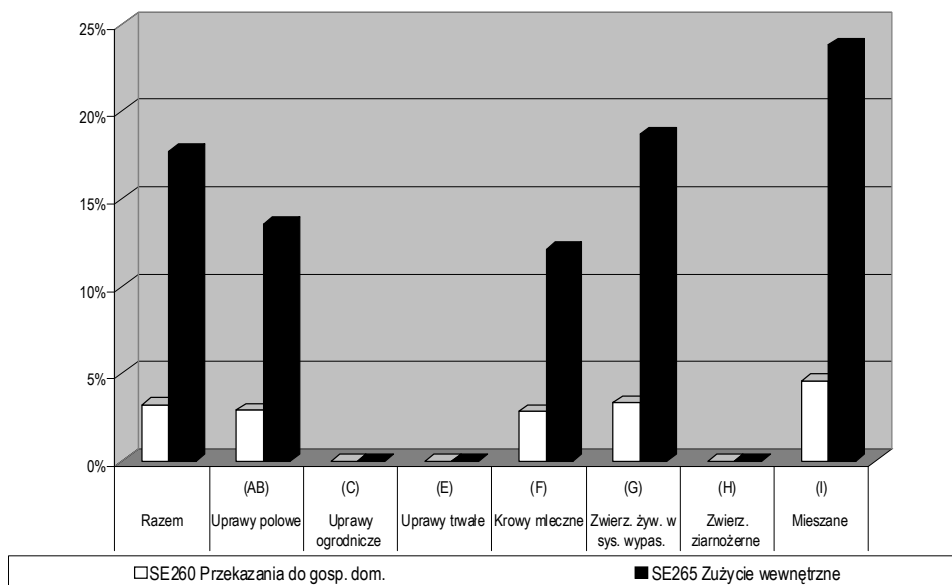
Wśród czterech przedstawionych typów rolniczych najwyższą produktywnością ziemi wykazały się gospodarstwa mleczne (3200 zł/ha); one również osiągnęły najwyższą produkcję zwierzęcą na 1 ha użytków rolnych (2700 zł/ha). W przypadku typu zwierząt żywionych systemem wypasowym i upraw polowych uzyskano podobne wyniki produktywności ziemi – około 2200 zł/ha, ale stanowiło to około 2/3 wartości produkcji na 1 ha uzyskanej w typie krowy mleczne. Najwyższy poziom wartości produkcji roślinnej na 1 ha wyróżniał uprawy polowe, gdzie wynosił około 1900 zł. (patrz: Wykres 9).

Wykres 9 **Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych**

Zużycie wewnętrzne jest to wartość produktów roślinnych i zwierzęcych wytworzonych i zużytych w ramach działalności operacyjnej gospodarstwa rolnego. Produkty te są składnikiem produkcji. Zużycie wewnętrzne było najmniejsze w gospodarstwach z krowami mlecznymi i stanowiło około 12% wartości produkcji. Natomiast najwyższe było w gospodarstwach z mieszaną produkcją (prawie 25%). Taka sytuacja ukształtowała się prawdopodobnie na skutek dość niskiej wartości produkcji w całym gospodarstwie w porównaniu z innymi typami. Natomiast wartość zużytych własnych środków do produkcji roślinnej i zwierzęcej była na poziomie zużycia w typie uprawy polowe, krowy mleczne. Także udział przekazania do gospodarstwa domowego w wartości produkcji ogółem był najwyższy w gospodarstwach z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą – stanowił prawie 5% (patrz: Wykres 10).

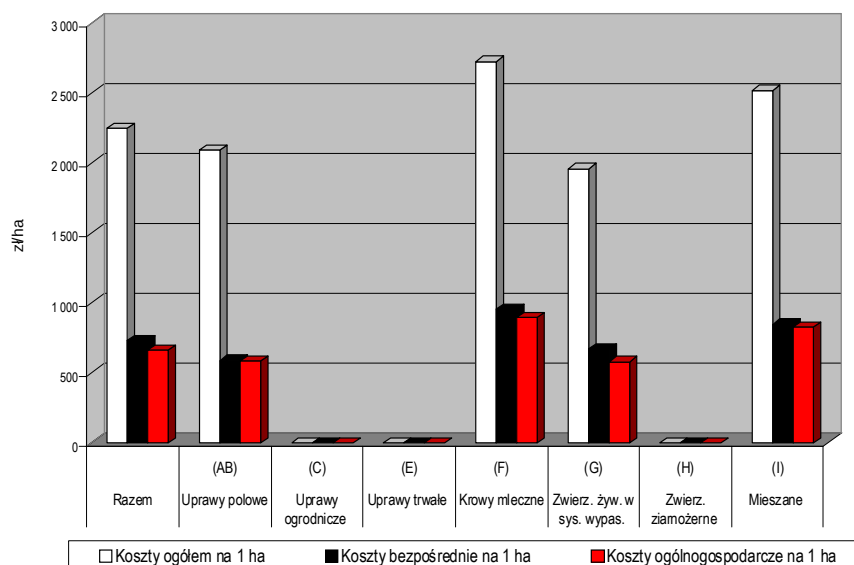
Wykres 10 **Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych**

Zilustrowane na wykresie 11 koszty produkcji na 1 ha wskazują na pogarszanie relacji wartości produkcji do kosztów produkcji w gospodarstwach ekologicznych w stosunku do roku 2007. Wprawdzie we wszystkich typach koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych (UR) pozostają niższe od wartości produkcji na 1 ha (wykres 9), ale w typie upraw polowych i produkcji mieszanej są bliskie zrównania się. Najwyższe koszty, w granicach 2700 zł na 1 ha UR, poniesiono w gospodarstwach typu mlecznego. We wszystkich typach produkcji utrzymywały się dość niskie koszty bezpośrednie produkcji, ale najwyższe były w produkcji mleka (ponad 900 zł/ha). W uprawach polowych koszty bezpośrednie, podobnie jak koszty ogólnogospodarcze były najniższe – wynosiły poniżej 600 zł/ha. (patrz: Wykres 11).

Wykres 11

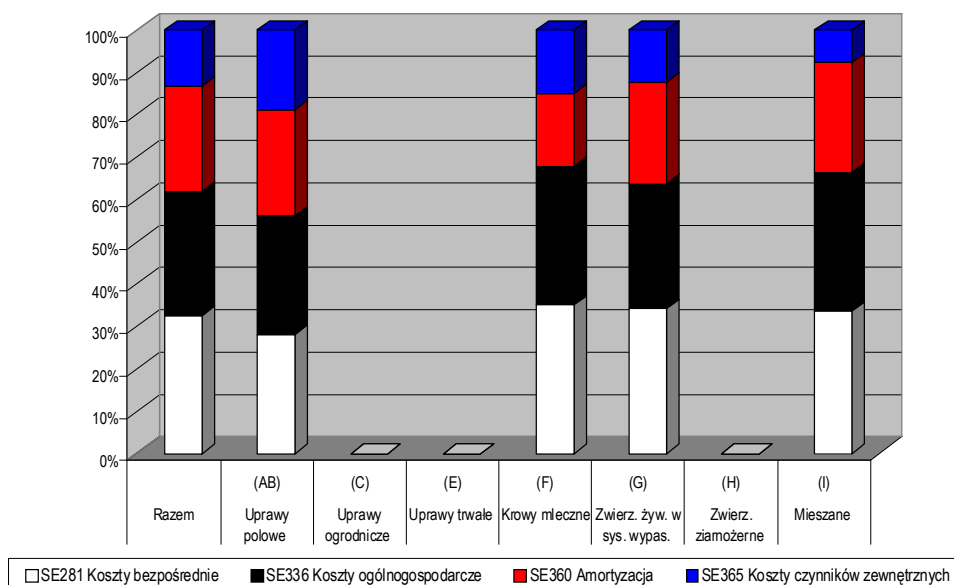
Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych

Z analizy struktury kosztów ogółem wynika, że w gospodarstwach typu polowego i mieszanych udział kosztów bezpośrednich i ogólnogospodarczych był podobny (odpowiednio po około 28% i 33%). Jednocześnie typ uprawy polowe wyróżnił się najmniejszym udziałem kosztów bezpośrednich w kosztach ogółem na tle pozostałych typów produkcji. Udział kosztów bezpośrednich był wyższy w typach produkcji z udziałem zwierząt, gdzie kosztowały przede wszystkim pasze. Najbardziej zróżnicowana struktura kosztów była w typie krowy mleczne, przy czym wystąpił tu najmniejszy odsetek amortyzacji (17%) w kosztach ogółem. Natomiast wysoki był tu udział kosztów czynników zewnętrznych (opłata pracy obcej, czynszów za ziemię, odsetek od zobowiązań), ustępujący tylko wynikowi w typie uprawy polowe (Wykres 12).

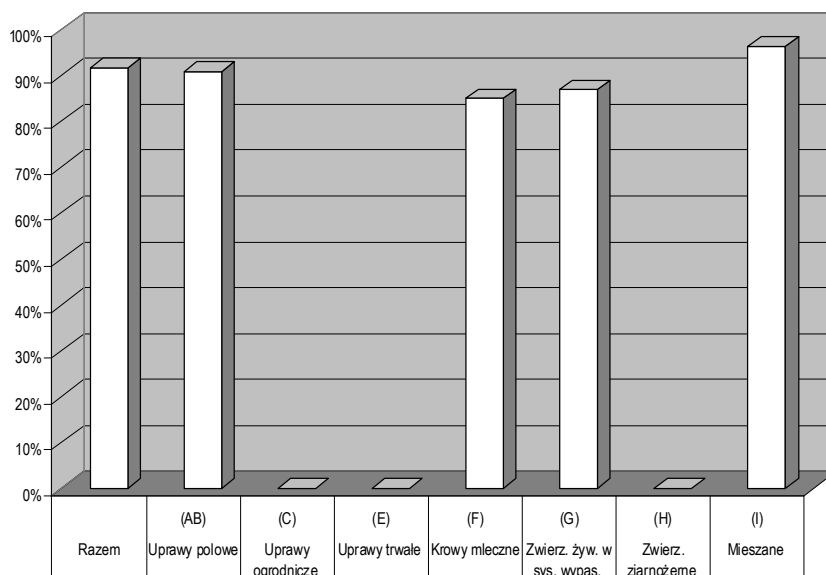
Wykres 12

Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych

Wyniki rachunkowości w 2008 roku wskazują na rosnącą kosztochłonność produkcji ekologicznej. W 100 zł wartości produkcji gospodarstw typu mieszanego (I) koszty ogółem stanowiły blisko 100%. Najniższy udział kosztów w wartości produkcji był w gospodarstwach specjalizujących się w chowie krów mlecznych – 85%. (patrz: Wykres 13).

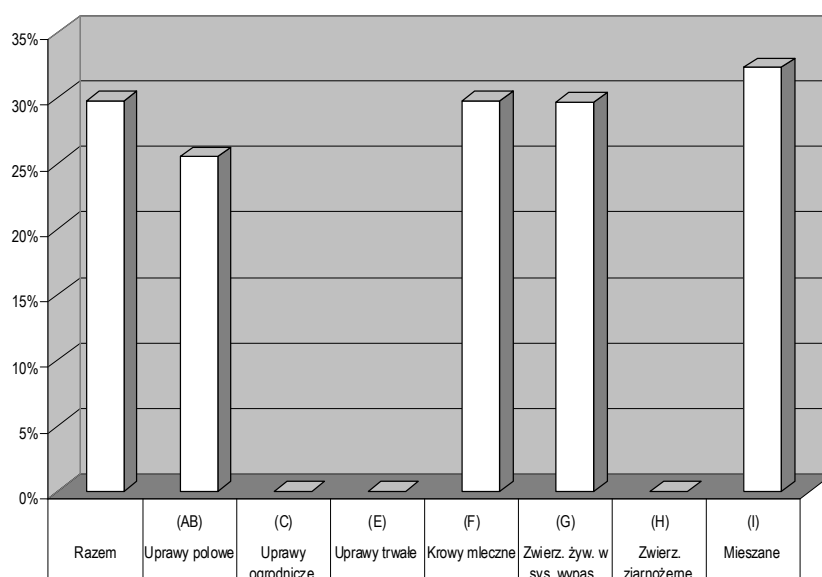
Wykres 13 **Koszt wytworzenia 100 zł produkcji według typów rolniczych**

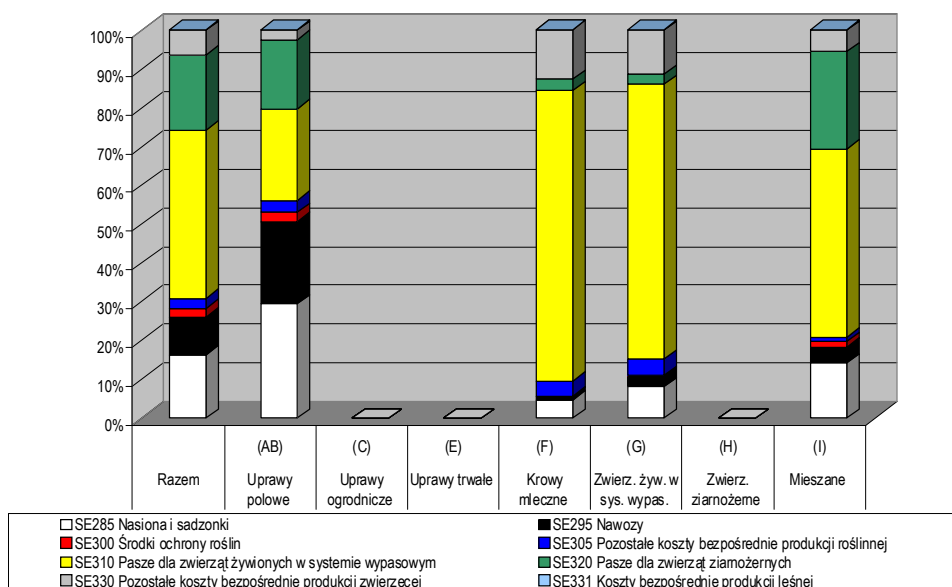
Koszty bezpośrednie w gospodarstwach ekologicznych poszczególnych typów wahały się w wartości produkcji od 25,5% w typie uprawy polowe do 32,3% w typie mieszanym ogółem – Wykres 14.

Struktura kosztów bezpośrednich była zróżnicowana w poszczególnych typach ze względu na specyfikę produkcji. Materiał siewny oraz nawozy największym udziałem zaznaczyły się w kosztach bezpośrednich gospodarstw z uprawami polowymi. W pozostałych trzech typach produkcji dominowały koszty pasz. Jednak w typie krowy mleczne i zwierzęta żywione systemem wypasowym były one znacznie wyższe. Wynika to ze specjalizacji tych gospodarstw w produkcji zwierzęcej. We wszystkich typach produkcji uwagę zwraca bardzo niski udział podstawowych kosztów środków plonotwórczych (nawozy, środki ochrony) w strukturze kosztów lub ich brak (typ F i G) – Wykres 15.

Wykres 14 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych

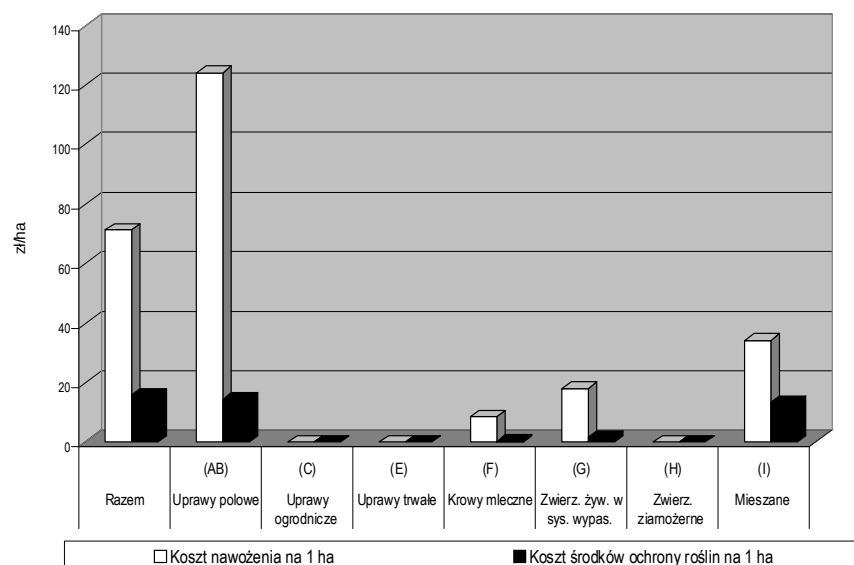

Wykres 15 Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych

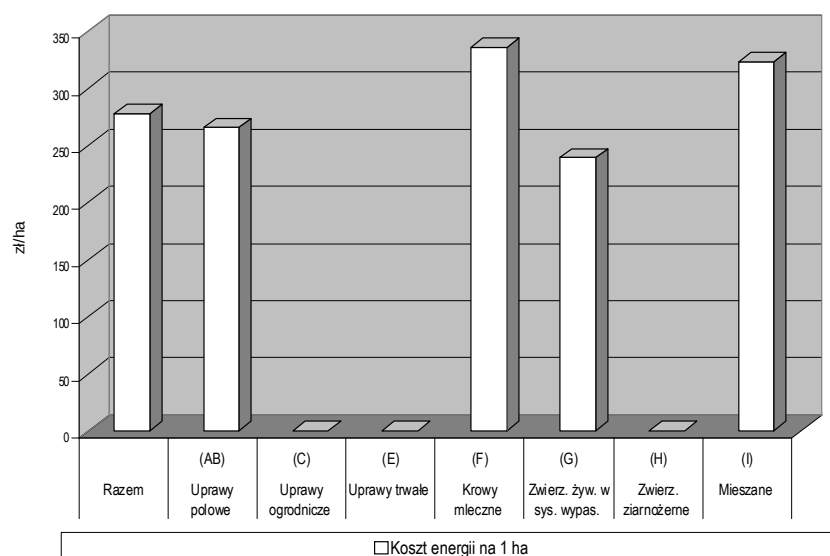

Wyniki wskazują (Wykres 16), że nawozy stosowano we wszystkich typach produkcji, ale najwyższy średni koszt nawożenia wynosił zaledwie 124 zł/ha i poniesiono go w uprawach polowych (typ AB). Przypomnieć warto, że koszt ten obejmuje wyłącznie nawozy z zakupu. Natomiast środki ochrony roślin stosowano tylko w gospodarstwach z uprawami polowymi i mieszaną produkcją, wydatkując średnio poniżej 20 zł/ha.

Wykres 16 Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych

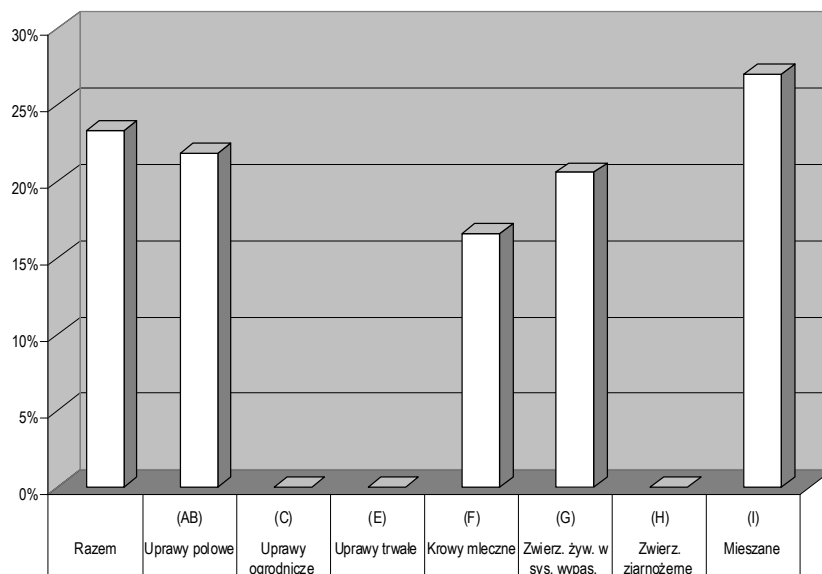

Wykres 17 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych

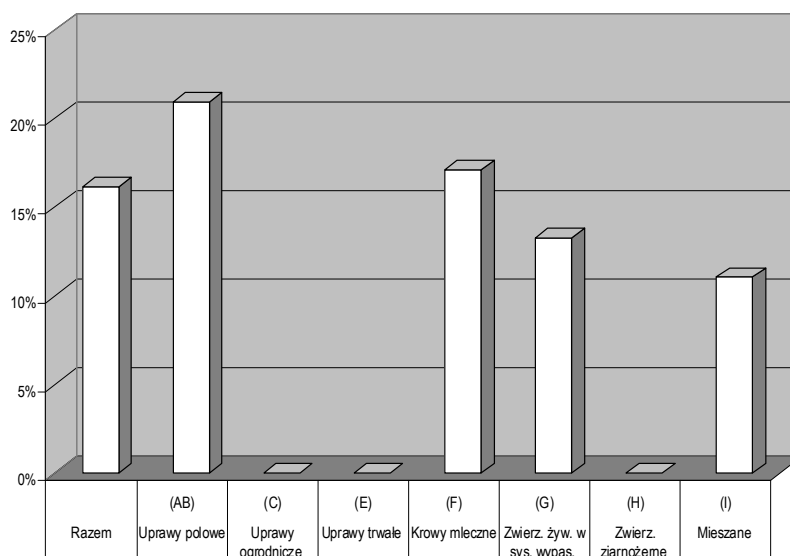

Wykres 17 ilustruje koszt energii poniesionej na jednostkę powierzchni użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych. Pojęcie energii obejmuje w tym wypadku energię elektryczną i paliwa. W typie F koszt ten sięgał 330 zł i był najwyższy, co zapewne łączy się z obsługą krów mlecznych. Natomiast około 100 zł mniej wydano na pokrycie tego kosztu w gospodarstwach prowadzących chów zwierząt w systemie wypasowym, gdzie użytkowanie dużych obszarów ziemi pod uprawy pastewne (81%), nie wymaga zużywania dużych ilości energii i paliw.

Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto wahał się od 16 do 27%. Na najniższym poziomie ukształtował się w typie krowy mleczne, a na najwyższym w przypadku produkcji mieszanej (patrz: Wykres 18).

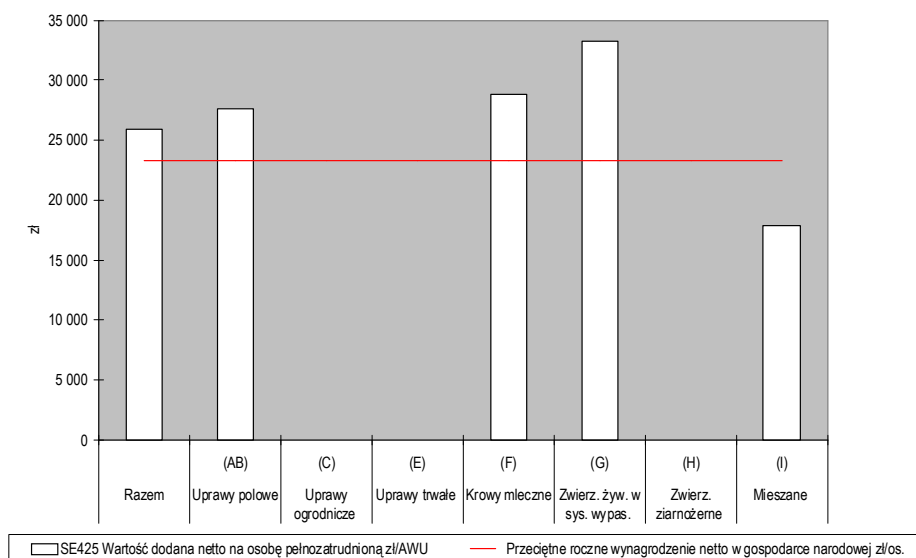
Wykres 18 **Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych**

Należy zwrócić uwagę na fakt, że najwyższy udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto miały gospodarstwa ekologiczne specjalizujące się w uprawach polowych i mleczne (21 i 17%). Pierwsze z nich obciążone były głównie kosztami pracy donajętej, a drugie oprócz tego ponosiły znaczne koszty obsługi kredytów. W gospodarstwach z produkcją mieszaną koszt obcych czynników był najniższy. Posługiwały się one głównie własnymi czynnikami produkcji. W strukturze użytków rolnych miały najmniejszy odsetek ziemi dodzierżawionej, w najmniejszym stopniu korzystały z kredytów, a zasoby pracy własnej były duże w porównaniu zasobami ziemi. (patrz: Wykres 19).

Wykres 19 **Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych**

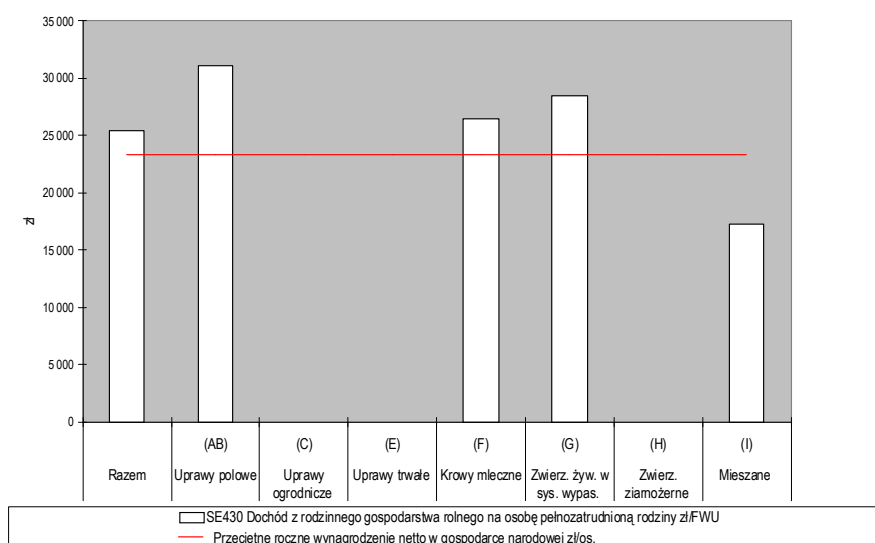
Wykres 20 przedstawia wartość dodaną netto w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną ogółem w gospodarstwach ekologicznych. W przypadku typu z produkcją mieszaną wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną ukształtowała się poniżej przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej, czyli poniżej kwoty 23 628 zł. Najlepszy wynik osiągnięto w gospodarstwach z chowem zwierząt w systemie wypasowym – 33 239 zł na osobę pełnozatrudnioną. Powyżej progu wyznaczonego w gospodarce narodowej znalazły się też gospodarstwa z uprawami polowymi i krowami mlecznymi.

Wykres 20 **Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych**

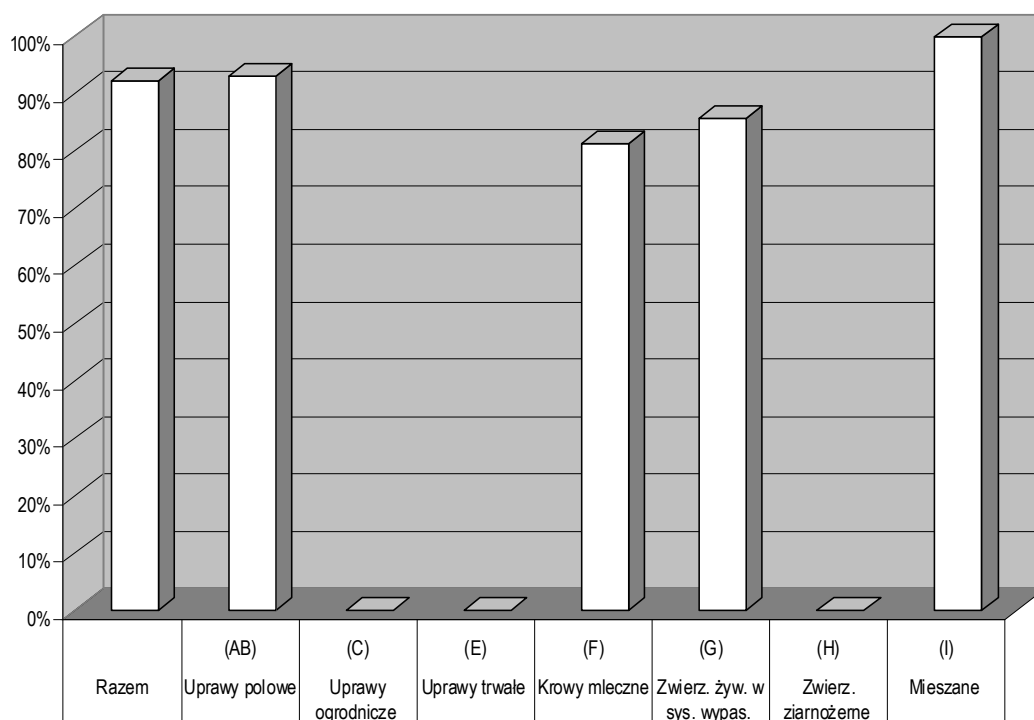
Wykres 21 wskazuje, że dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą był najwyższy w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych (31 095 zł). Również powyżej progu ustalonego w gospodarce narodowej DzRGR ukształtował się w gospodarstwach z produkcją mleczną (26 473 zł) i chowem zwierząt systemem wypasowym (28 448 zł). Natomiast w gospodarstwach z systemem mieszanej produkcji i krów mlecznych dochód na osobę w rodzinie rolnika był poniżej przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej.

Wykres 21 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

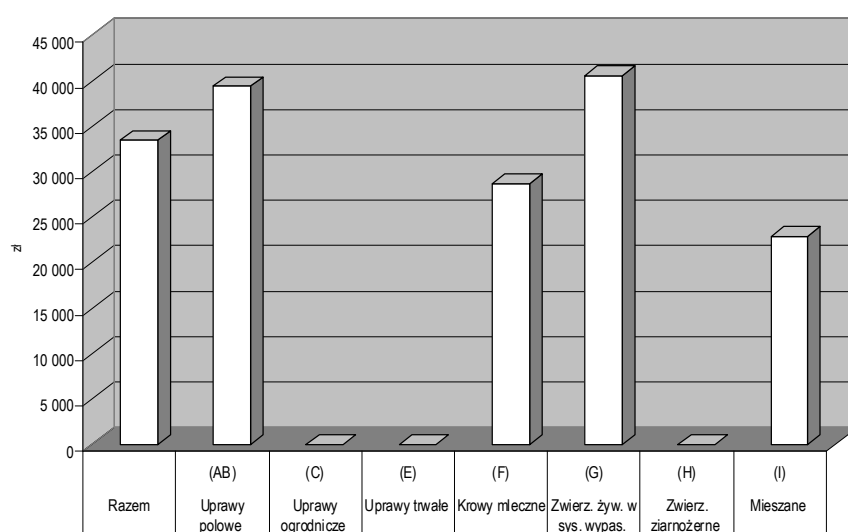
Wyniki rachunkowości wskazują na rosnące uzależnienie dochodów gospodarstw ekologicznych od dopłat. W 2008 udział dopłat do działalności operacyjnej w DzRGR był najniższy w typach F i G i oscylował w granicach 80% jego wartości. Dochód gospodarstw z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą był w 100% zbudowany z dopłat, gdyż wytworzona przez nie wartość produkcji równoważyła w całości poniesione koszty. W porównaniu do roku 2007 nastąpiło więc znaczne pogorszenie relacji wartości produkcji do poniesionych kosztów, przez co zwiększyła się rola dopłat w tworzeniu dochodu (patrz: Wykres 22).

Wykres 22 **Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych**

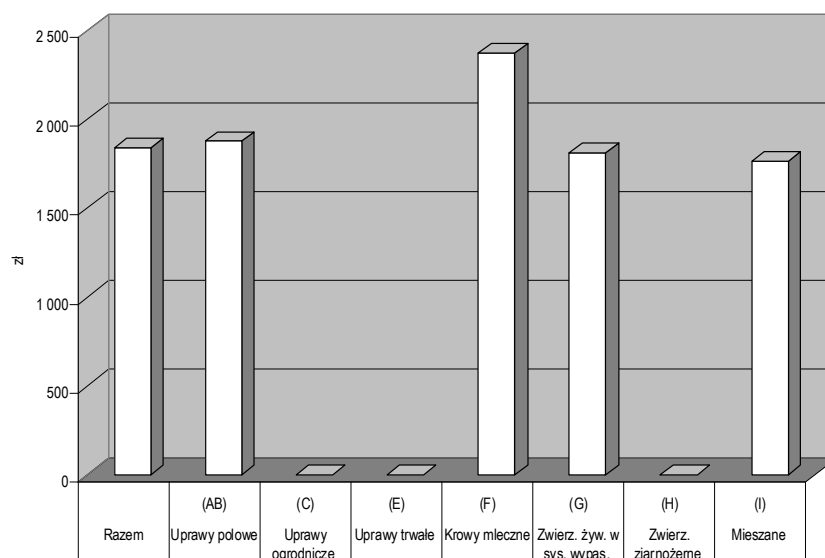
Wykres 23 wskazuje, że dochód pieniężny brutto na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą w typie G był najwyższy i wynosił prawie 40 tys. zł, drugą pozycję zajmowały gospodarstwa z uprawami polowymi. Specjalizując się w chowie krów mlecznych i produkcji mieszanej rolnicy osiągnęli najniższe dochody brutto na osobę pełnozatrudnioną.

Wykres 23 **Przepływ pieniężny (1) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą według typów rolniczych**

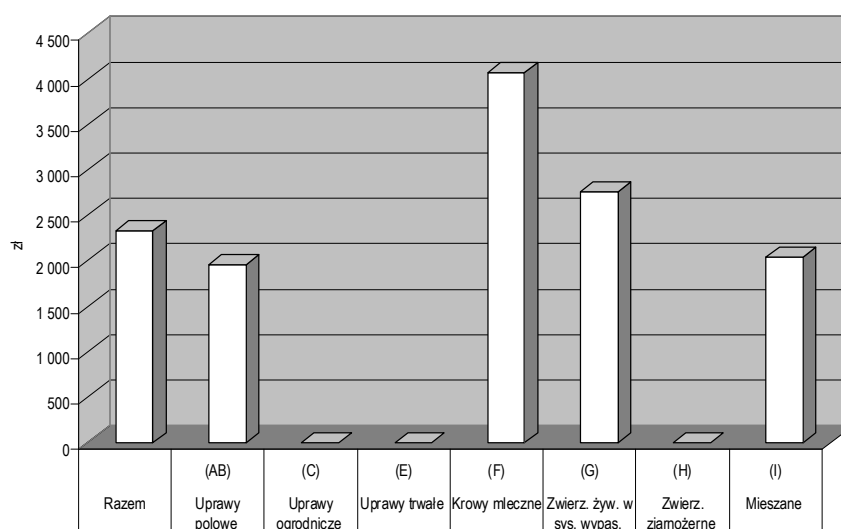

Analizując Wykres 24 i Wykres 25 obserwujemy, że zarówno wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych jak i dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) były najwyższe w gospodarstwach specjalizujących się w produkcji mleka. Wartość dodana netto służy opłacie zużytych w procesie produkcji czynników wytwórczych, a więc obcych i własnych. Choć w gospodarstwach mlecznych połowę ziemi wydzierżawiano, to opłata za dzierżawę była dość niska i wynosiła 147 zł/ha. Przełożyło się to w efekcie na najwyższy średni dochód na 1 ha użytków rolnych własnych w porównaniu z pozostałymi typami produkcji.

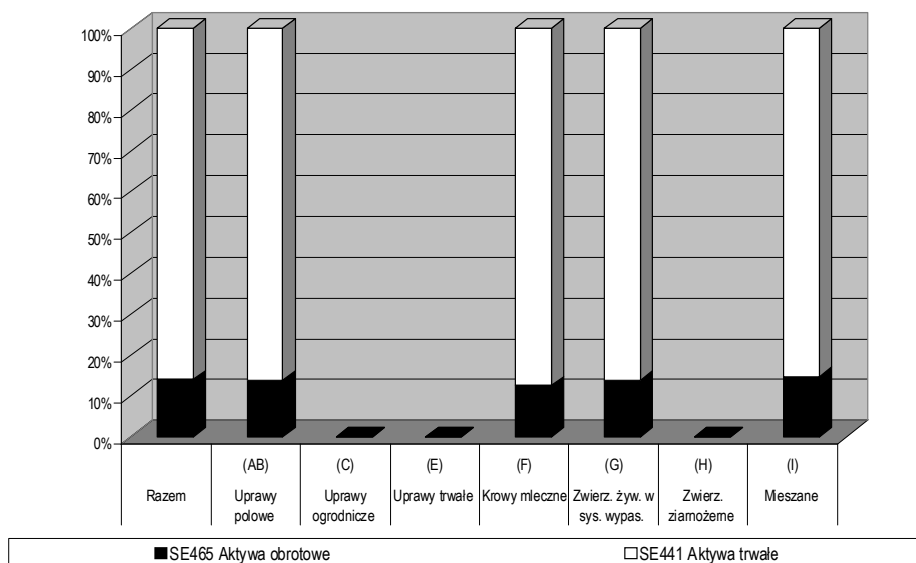
Wykres 24 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych

Wykres 25 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych

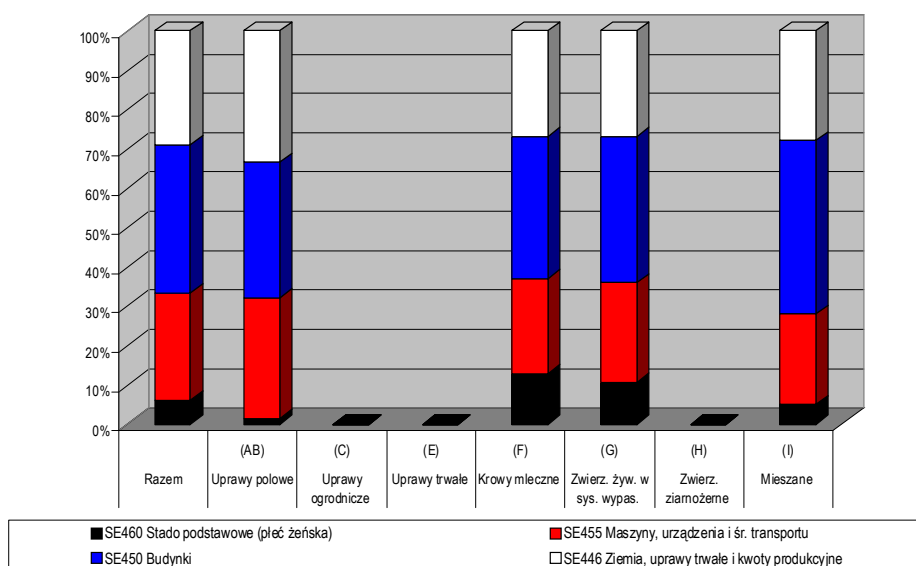

Wykres 26 **Struktura aktywów według typów rolniczych**

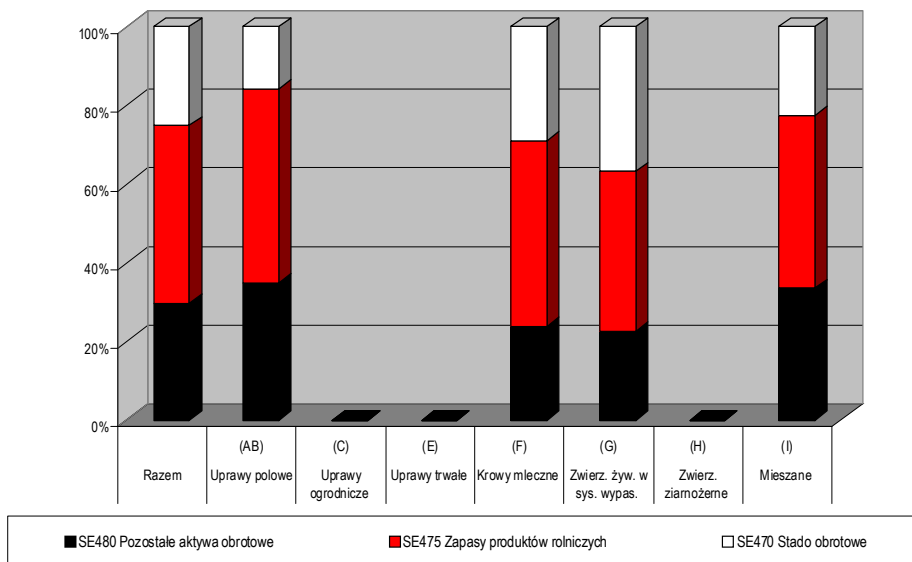
W strukturze aktywów gospodarstw ekologicznych dominują aktywa trwałe, których udział jest bardzo wyrównany w poszczególnych typach produkcji (85-87%) – Wykres 26. Średnia wartość aktywów obrotowych jest dość niska, choćby ze względu na dość niskie średnie plonowanie roślin, a w konsekwencji eliminacji przechowywania zbiorów, tym bardziej produktów pochodzenia zwierzęcego. Jak widać na wykresie 27 w strukturze aktywów trwałych w trzech typach (I, F, G) czołowe miejsce zajmują budynki. Najmniejszą rolę spełniały budynki w strukturze środków trwałych w gospodarstwach z uprawami polowymi, gdzie z kolei najwyższy udział miała ziemia. Zwierzęta stada podstawowego stanowiły najwięcej (około 10%) w typach specjalizujących się w produkcji zwierzęcej (F i G) – Wykres 27.

Wykres 27 **Struktura aktywów trwałych według typów rolniczych**

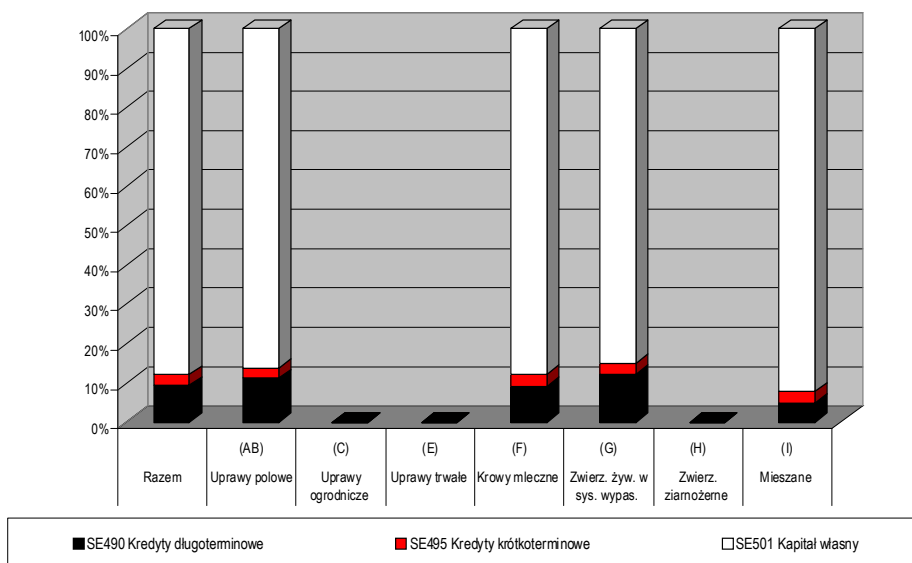

W strukturze aktywów obrotowych gospodarstw ekologicznych wszystkich typów występuje duże podobieństwo. Dominują zapasy produktów rolniczych, które są konieczne do kontynuowania produkcji na bazie własnych środków produkcji. W gospodarstwach z uprawami polowymi i mieszanymi na drugim miejscu są pozostałe aktywa obrotowe, a w gospodarstwach z produkcją zwierzęcą (F, G) stado obrotowe. (patrz: Wykres 28).

Wykres 28 **Struktura aktywów obrotowych według typów rolniczych**

Wykres 29 **Struktura pasywów według typów rolniczych**

Struktura finansowania majątku była zbliżona we wszystkich typach produkcji. Gospodarstwa ekologiczne działały głównie w oparciu o swój kapitał. Około 10% wartości pasywów stanowiły kredyty w gospodarstwach trzech typów produkcji (AB, F i G), a tylko około 5% w typie z mieszaną produkcją. Gospodarstwa korzystały przede wszystkim z kredytów długoterminowych, co wskazywać może na zamiar rozwoju gospodarstw. (patrz: Wykres 29).

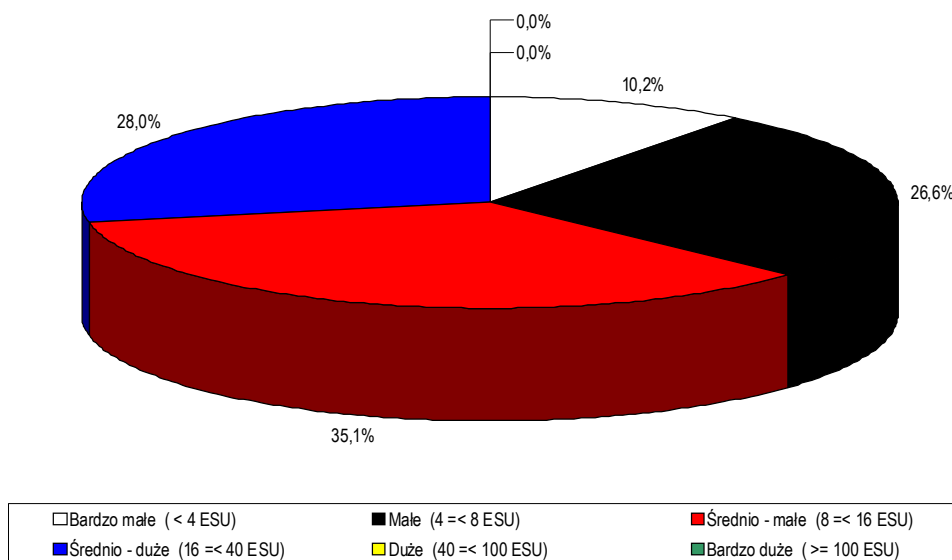
3.2. Wyniki standardowe według klas wielkości ekonomicznej

3.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej

Gospodarstwa ekologiczne certyfikowane prowadzące rachunkowość w Polskim FADN posiadały w większości potencjał ekonomiczny nie przekraczający 40 ESU. Dlatego w 2008 roku zostały zaliczone do czterech klas wielkości ekonomicznej. Na 239 gospodarstw w próbie tylko 12 posiadało rozmiar ekonomiczny większy od 40 ESU i lokowało się w dwóch klasach (duże - 11 i bardzo duże - 1 gospodarstwo). Ich liczebność w grupie nie pozwoliła na publikowanie wyników i w dalszej części zamieszczono je tylko dla gospodarstw czterech klas wielkości ekonomicznej.

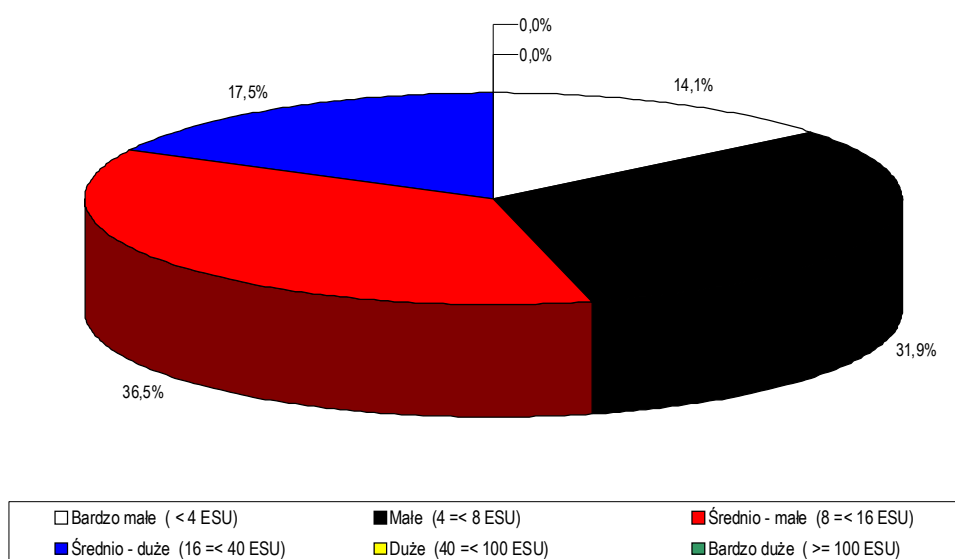
Analizując rozkład użytków rolnych (UR) w gospodarstwach obejmujących cztery grupy widać, że najwięcej ziemi jest w posiadaniu gospodarstw o wielkości ekonomicznej od 8 do 16 ESU (35,1%). Porównywalne obszary UR były w dyspozycji 87 gospodarstw o małej skali wielkości ekonomicznej (4-8 ESU) i średnio-dużej (16-40 ESU), do której zakwalifikowało się tylko 17 gospodarstw. W stosunku do roku 2007 widoczne jest osłabienie gospodarstw bardzo małych (poniżej 4 ESU) pod względem zasobów ziemi. Ich udział był dużo mniejszy w sytuacji znacznego zwiększenia liczby tych gospodarstw w próbie. patrz: Wykres 30). Może to wskazywać na powolną eliminację takich gospodarstw z rynku.

Wykres 30 Zasoby ziemi w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej

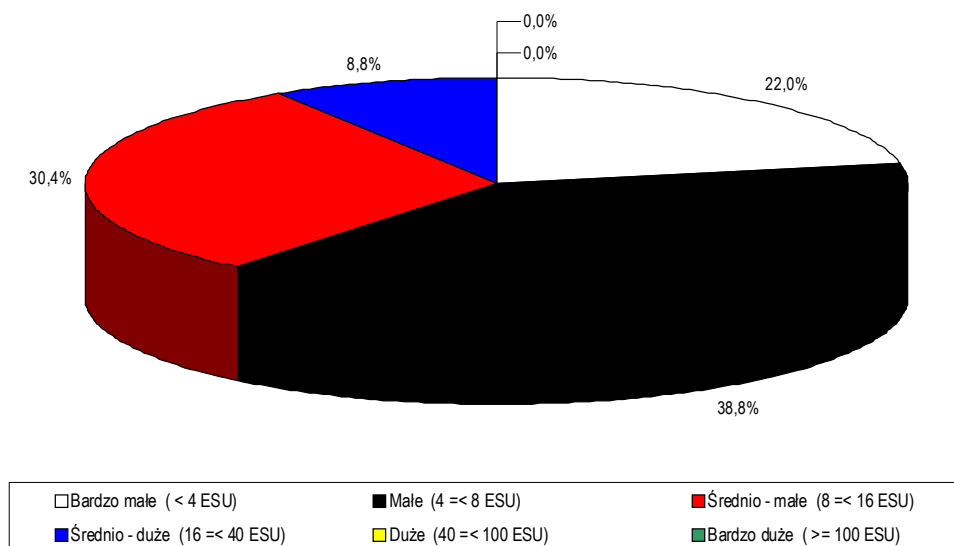
Rozkład pogłowia zwierząt wyrażony w jednostkach przeliczeniowych LU wskazuje, że ich koncentracja wystąpiła w grupie gospodarstw średnio-małych i małych. Z kilkuletnich obserwacji wynika, że rolnicy w gospodarstwach ekologicznych nie wykazują zbyt dużego zainteresowania powiększaniem stada zwierząt. Często wynika to z sytuacji panującej na rynku produktów zwierzęcych: niskie ceny, brak odbiorców, dekoncentracja produkcji. Dlatego dość zbliżony udział zwierząt w gospodarstwach mocno zróżnicowanych pod względem wielkości ekonomicznej, ale o podobnym udziale ziemi, wynika z tego, że gospodarstwa bardzo małe utrzymują często zwierzęta na potrzeby własnej rodziny, natomiast średnio duże skupiają się na produkcji roślinnej (patrz: Wykres 31).

Wykres 31 **Pogłowia zwierząt (w przeliczeniu na LU) według klas wielkości ekonomicznej**

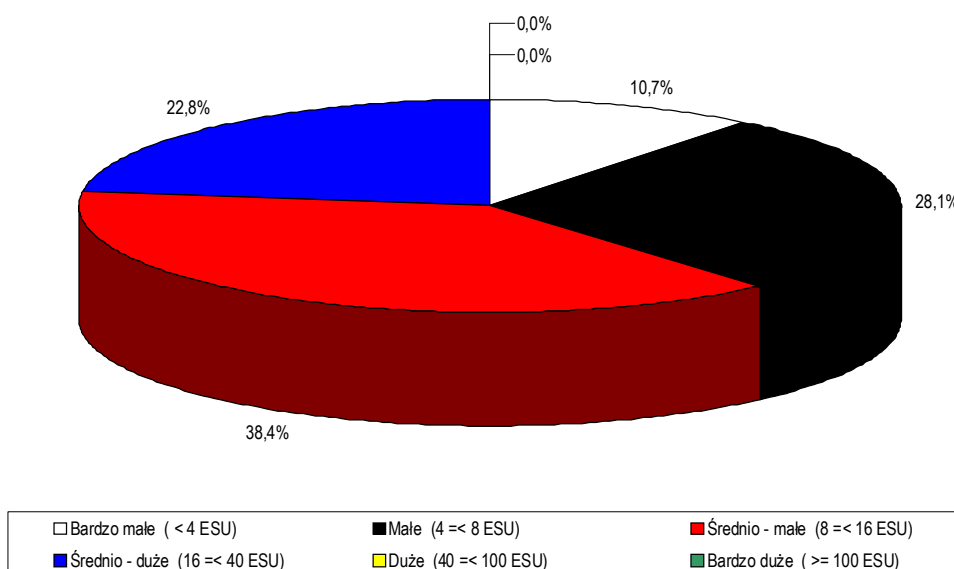
W przypadku rozkładu nakładów pracy określonych w AWU wiodącą rolę w 2008 roku odgrywały gospodarstwa małe (od 4 do 8 ESU), które skupiały prawie 39% ogółu zasobów siły roboczej. Drugą grupą pod względem nakładów pracy były gospodarstwa średnio - małe (30,4% AWU). Natomiast gospodarstwa bardzo małe, występujące w próbie FADN w liczbie tylko o 1 mniejszej niż średnio-małe gromadziły znacznie mniej zasobów pracy. (patrz: Wykres 32). Najmniejsza ilość AWU w gospodarstwach średnio-dużych wynika po części z małej liczby gospodarstw w tej grupie w porównaniu pozostałymi grupami wielkości ekonomicznej.

Wykres 32 Nakłady pracy (w osobach przeliczeniowych AWU) według klas wielkości ekonomicznej

W 2008 roku największy udział w tworzeniu standardowej nadwyżki bezpośredniej (SNB) wykazały gospodarstwa średnio-małe o sile ekonomicznej od 8 do 16 ESU – wytworzyły 38,4% SNB. Występujące w liczbie 87 gospodarstwa małe (4-8 ESU) wytworzyły o kilka procent więcej nadwyżki niż 17 gospodarstw z klasy średnio-duże (16-40 ESU). Udział gospodarstw bardzo małych w tworzeniu SGM był najniższy, przy liczebności takiej samej jak w klasie średnio-małe. (patrz: Wykres 33).

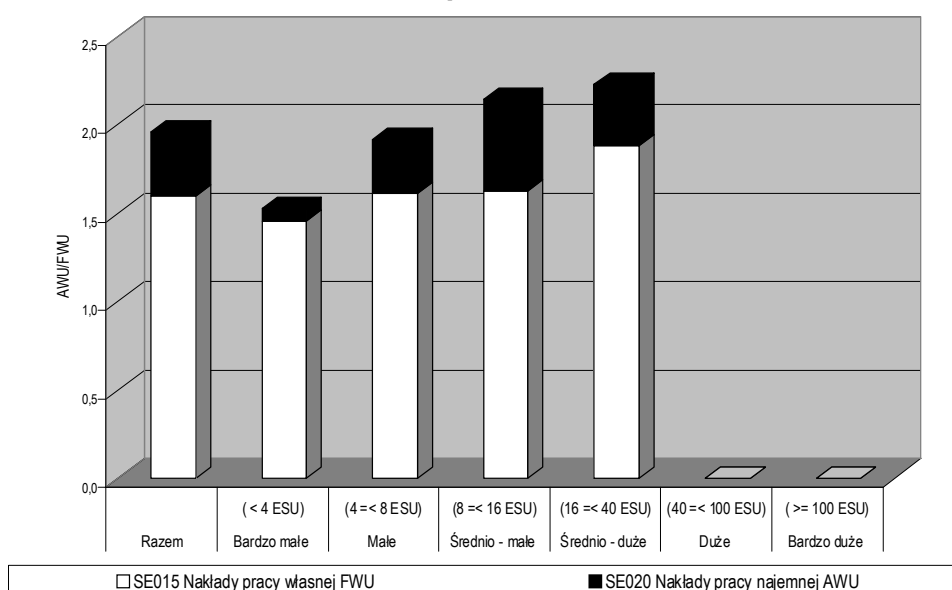
Wykres 33 Wartość standardowej nadwyżki bezpośredniej według klas wielkości ekonomicznej

3.2.2. Wyniki działalności gospodarstw ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej

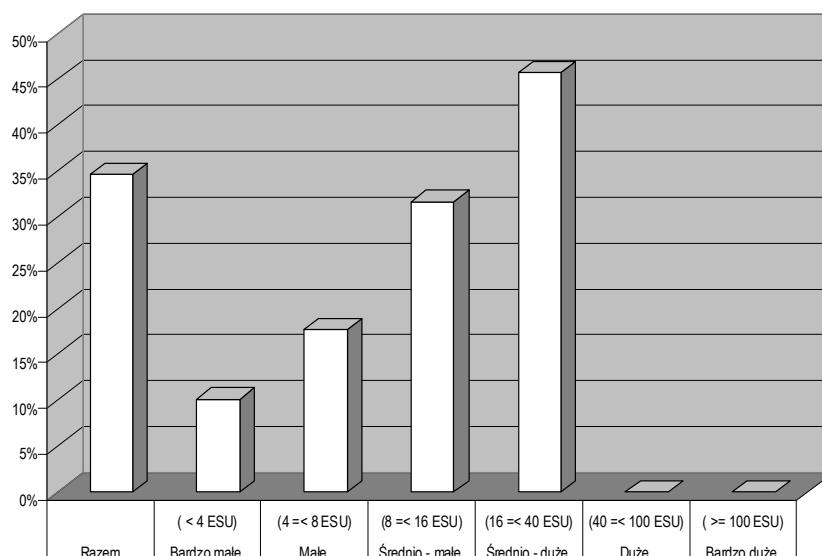
Poziom nakładów pracy wzrastał wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa. Prawie wszystkie gospodarstwa ekologiczne opierały swą działalność na własnej sile roboczej. Wykorzystanie najemnej siły roboczej było największe w gospodarstwach średnio-małych (patrz: Wykres 34).

Wykres 34 Poziom i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej

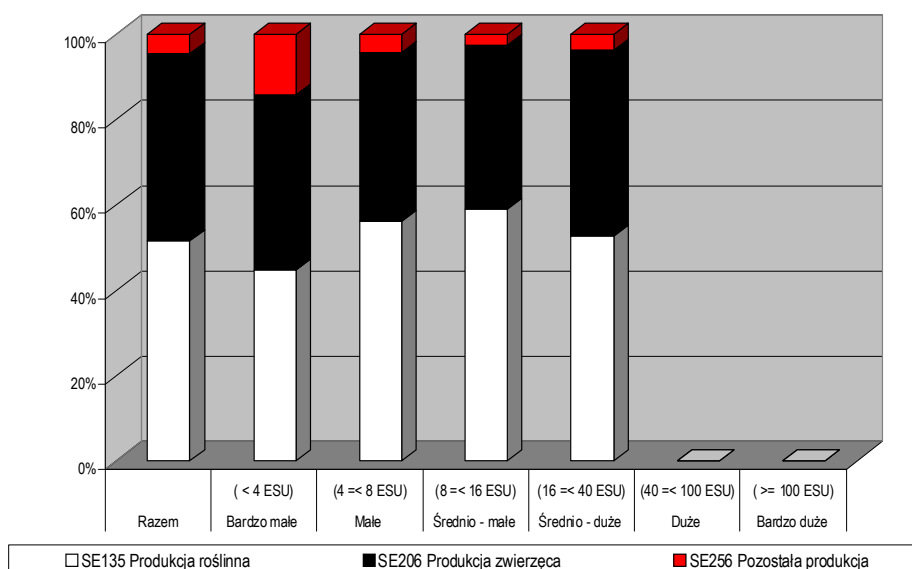
W strukturze własnościowej użytków rolnych w analizowanych grupach gospodarstw ekologicznych istniały istotne różnice. Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa zwiększał się udział ziemi dodzierżawionej (Wykres 35). Zgodnie z tą tendencją najwięcej gruntów dzierżawiły gospodarstwa średnio - duże, co stanowiło prawie połowę użytków rolnych. W gospodarstwach o najniższej klasie ekonomicznej bazowano głównie na własnych zasobach ziemi - dodzierżawiona ziemia stanowiła średnio poniżej 10% użytków rolnych.

Wykres 35 **Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej**

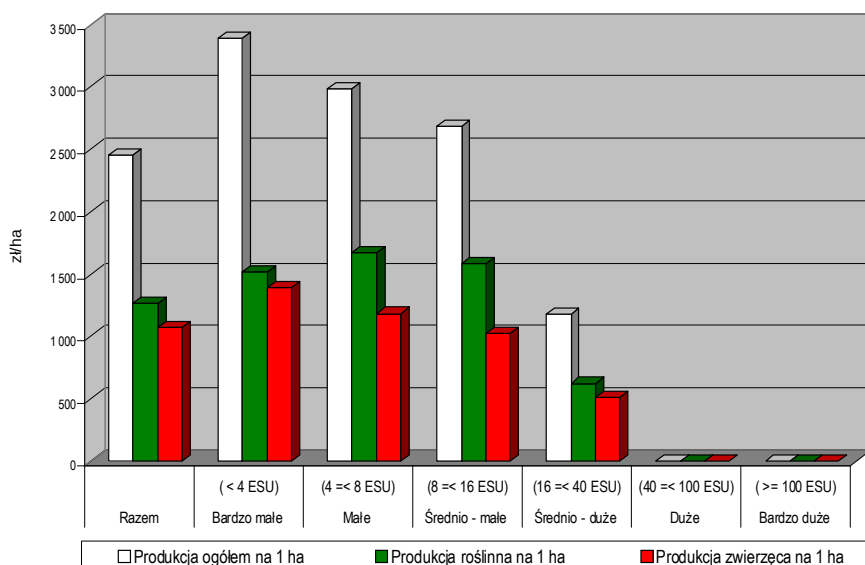

Udział poszczególnych działalności w strukturze produkcji był najbardziej zróżnicowany w gospodarstwach najstarszych ekonomicznie, czyli poniżej 4 ESU. Duże znaczenie dla tych gospodarstw miała produkcja pozostała (około 14% produkcji ogółem), podczas gdy w pozostałych grupach była na poziomie 2-4%. W pozostałych trzech grupach wielkości ekonomicznej widoczna jest przewaga wartości produkcji roślinnej nad zwierzęcą, zwłaszcza w gospodarstwach małych i średnio-małych (patrz: Wykres 36).

Wykres 36 **Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

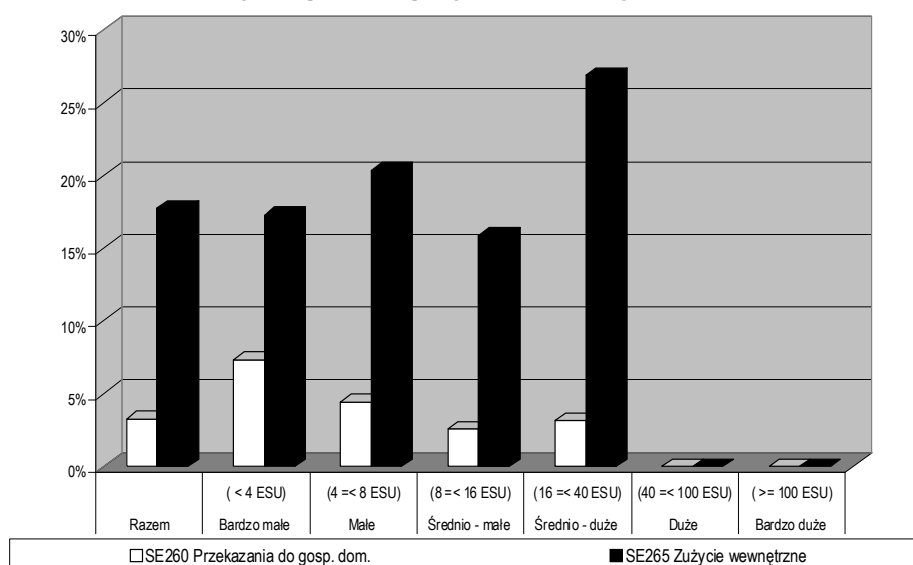
Wykres 37

Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej

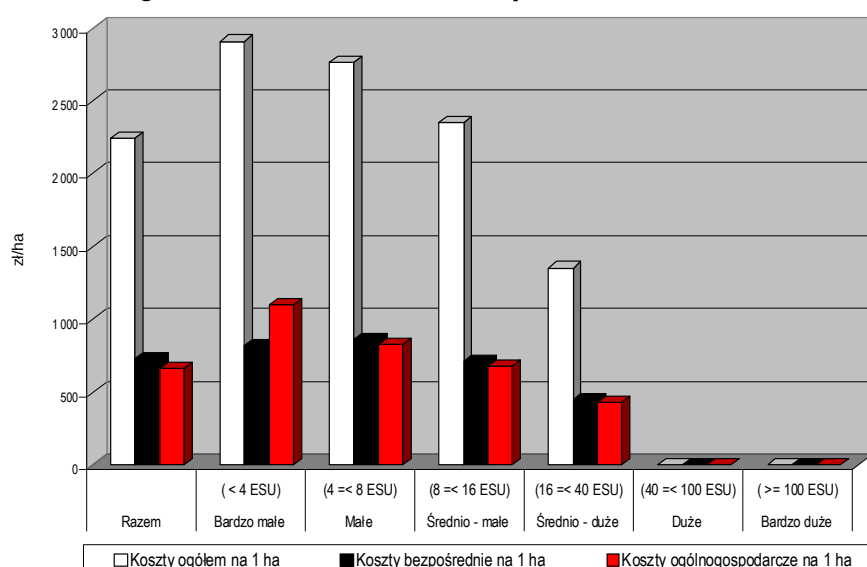
Wraz ze wzrostem siły ekonomicznej gospodarstw ekologicznych następował spadek wartości wytworzonej produkcji na 1 ha użytków rolnych (Wykres 37). Gospodarstwa ekologiczne prowadzą na ogół produkcję ekstensywną, co wynika z zakazów stosowania syntetycznych środków produkcji. Dlatego gospodarstwa słabsze ekonomicznie, najczęściej o małych zasobach ziemi (wykres 30), ale znacznych zasobach siły roboczej (wykres 32) skuteczniej radzą sobie z zabiegami pielęgnacyjnymi, a ponadto zajmują się często produkcją gatunków wysokodochodowych jak na przykład warzyw, czego wynikiem jest najwyższa wartość produkcji na 1 ha.

Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej, wartość przekazanych produktów i usług do gospodarstwa domowego zajmuje w strukturze produkcji ogółem coraz mniejszą część. Natomiast udział zużycia wewnętrznego kształtował się w sposób zróżnicowany, zapewne w zależności od struktury upraw i chowu zwierząt. Rolnictwo ekologiczne stawia wymogi stosowania środków produkcji przede wszystkim z własnego gospodarstwa (patrz: Wykres 38).

Wykres 38 **Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

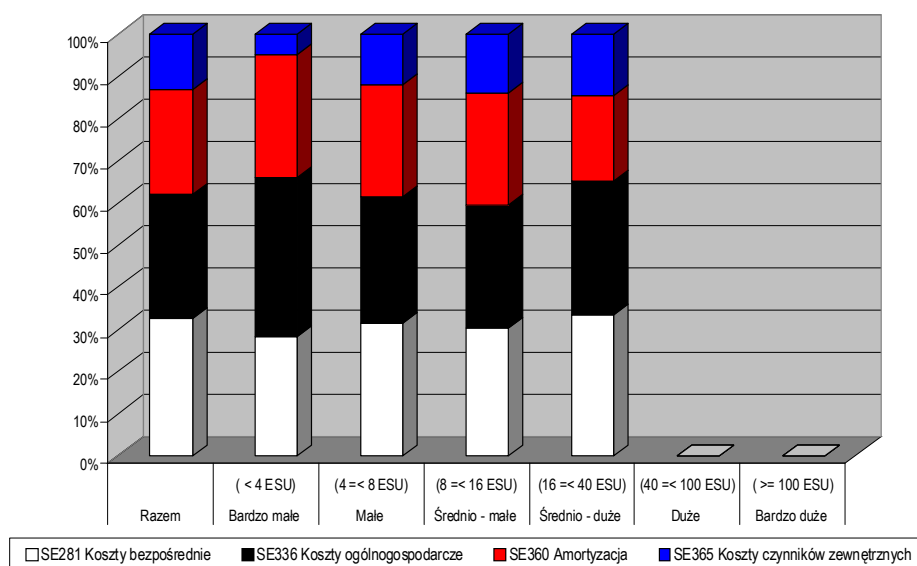
Wykres 39 **Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej**

Podobnie jak w przypadku wartości produkcji koszty ogółem i koszty ogólnogospodarcze na 1 ha malały wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw. To uporządkowanie nie dotyczyło kosztów bezpośrednich, bo w gospodarstwach najmniejszych (poniżej 4 ESU) były one niemal na takim samym poziomie jak w gospodarstwach małych (4-8 ESU). Jednakże obie te grupy gospodarstw należąc do słabych pod względem potencjału ekonomicznego, poziomem poniesionych kosztów wskazują na intensywniejszą produkcję na tle pozostałych dwóch grup gospodarstw. (patrz: Wykres 39).

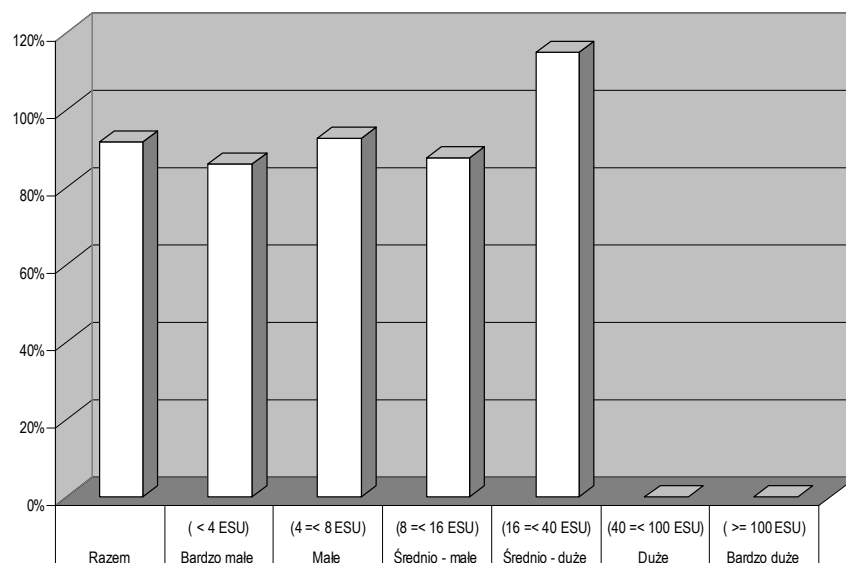
W strukturze kosztów ogółem, koszty bezpośrednie, miały najmniejszy udział w gospodarstwach o najniższej klasie ekonomicznej, ale z kolei najwięcej znaczyły tu koszty ogólnogospodarcze. Ze wzrostem wielkości ekonomicznej zmniejszał się udział amortyzacji, a wzrastały koszty czynników zewnętrznych, co jest zrozumiałe ze względu na większe zasoby środków produkcji silniejszych ekonomicznie gospodarstw, często posilających się kredytami, dzierżawą ziemi, obcą pracą. Wysoki udział amortyzacji w gospodarstwach najślabszych ekonomicznie może świadczyć o zbyt dużym uposażeniu małych gospodarstw w maszyny i urządzenia techniczne, być może niewykorzystanych i zmniejszających dochód tych gospodarstw. (patrz: Wykres 40).

Wykres 40 **Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

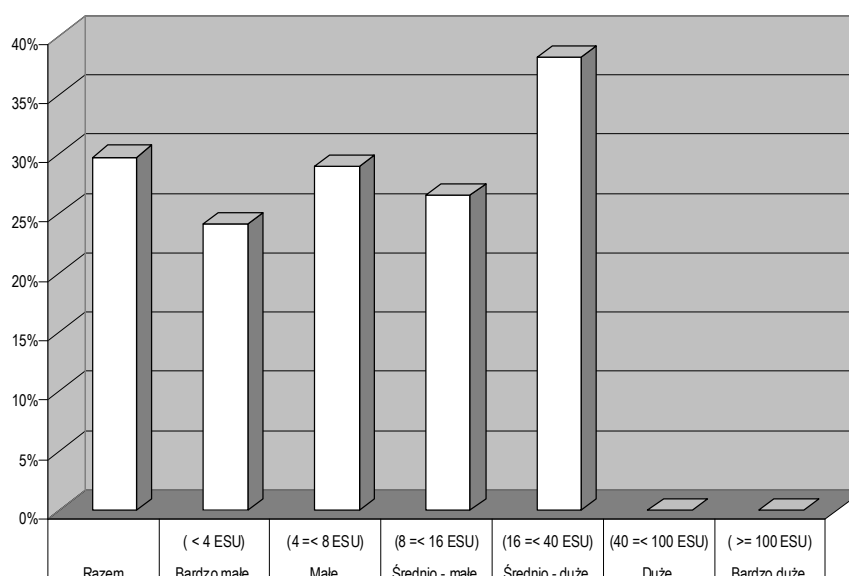
Udział kosztów ogółem w produkcji ogółem gospodarstw ekologicznych był zróżnicowany. W porównaniu z rokiem 2007 nastąpiło pogorszenie relacji wartości wytworzonej produkcji do poniesionych kosztów we wszystkich gospodarstwach ekologicznych. W gospodarstwach o wielkości ekonomicznej do 16 ESU koszt ogółem wytworzenia 100 zł produkcji stanowił około 80-90% produkcji. Bardzo zła sytuacja zaistniała w gospodarstwach najsilniejszych ekonomicznie (16-40 ESU), gdzie poniesiono koszty ogółem przekraczające wartość produkcji. (patrz: Wykres 41).

Wykres 41 Koszt wytworzenia 100 zł produkcji według klas wielkości ekonomicznej

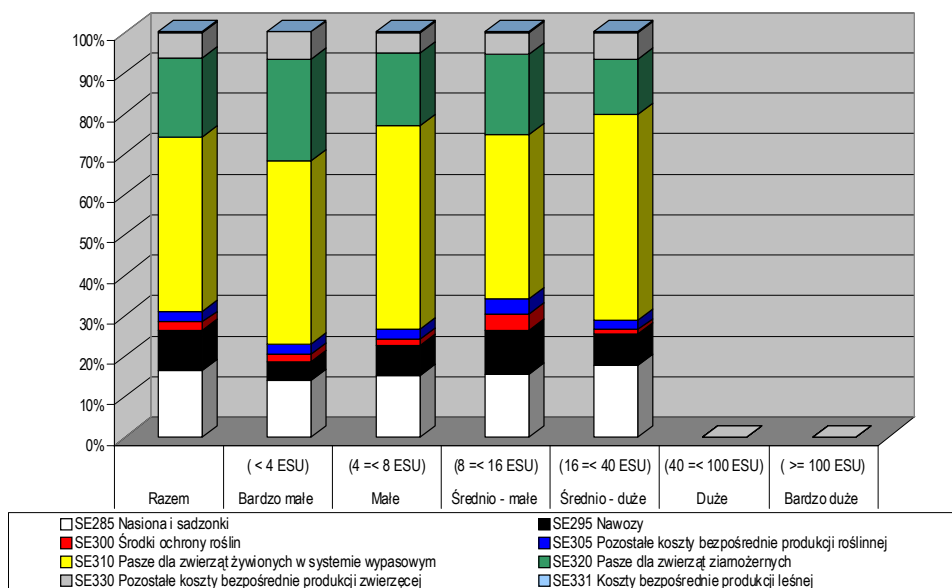
Udział kosztów bezpośrednich w wartości produkcji ogółem w gospodarstwach ekologicznych o wielkości ekonomicznej od 4 do 16 ESU oscylował w przedziale 23-28%. Szczególnie wysoki udział kosztów bezpośrednich w gospodarstwach ekologicznych o większej sile ekonomicznej (16–40 ESU) wynikał z racji uzyskania niskiej wartości produkcji w tej grupie w porównaniu z pozostałymi (patrz: Wykres 42).

Wykres 42 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

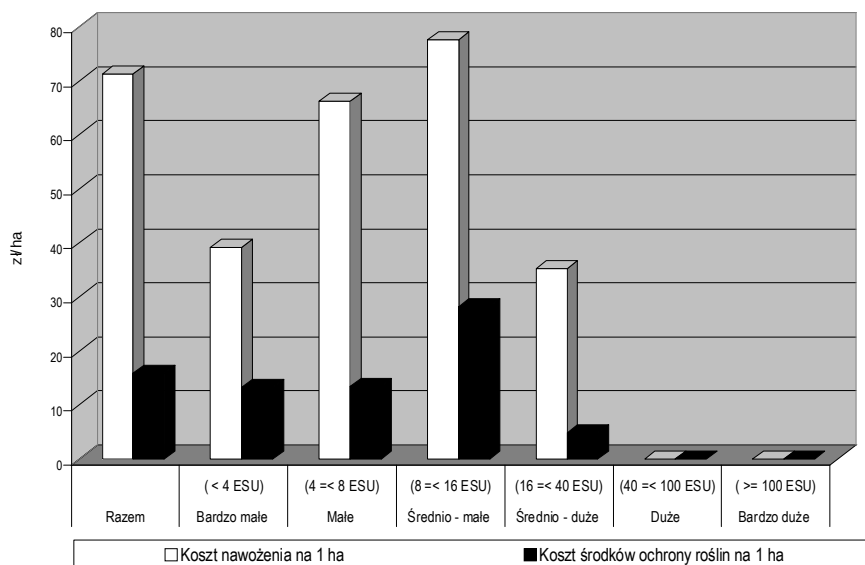

Najważniejszą pozycję w strukturze kosztów bezpośrednich stanowiły koszty pasz dla zwierząt żywionych sposobem wypasowym oraz trzody chlewnej i drobiu. Najniższy ich udział zanotowano w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej 8-16 ESU, gdzie na tle pozostałych grup gospodarstw najwięcej stanowiły koszty nawozów i środków ochrony roślin. Podkreślić należy, że w strukturze upraw tych gospodarstw ważną pozycję zajmowały warzywa i prawdopodobnie pod ich uprawę stosowano najwięcej nawozów. Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej rosły koszty nasion, co jak wiadomo ma związek z jednoczesnym wzrostem powierzchni użytków rolnych tych gospodarstw. (patrz: Wykres 43).

Wykres 43 **Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej**

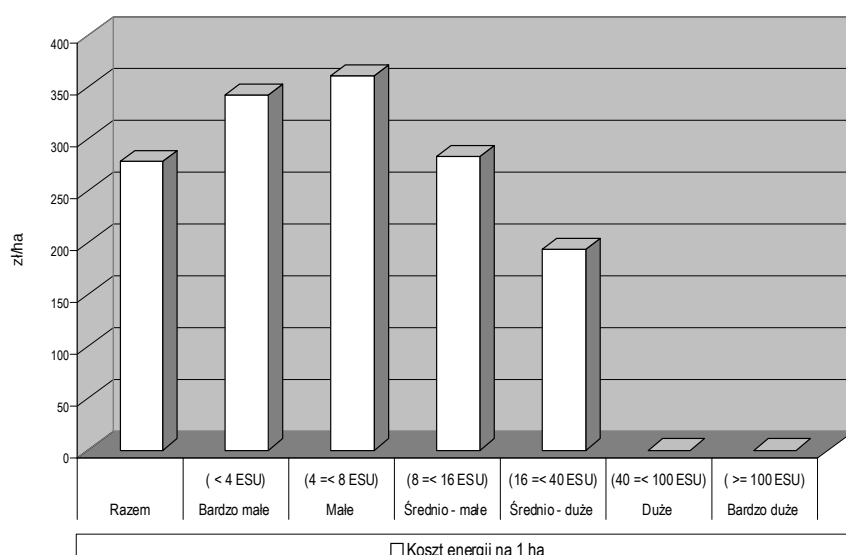

Wykres 44 **Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej**

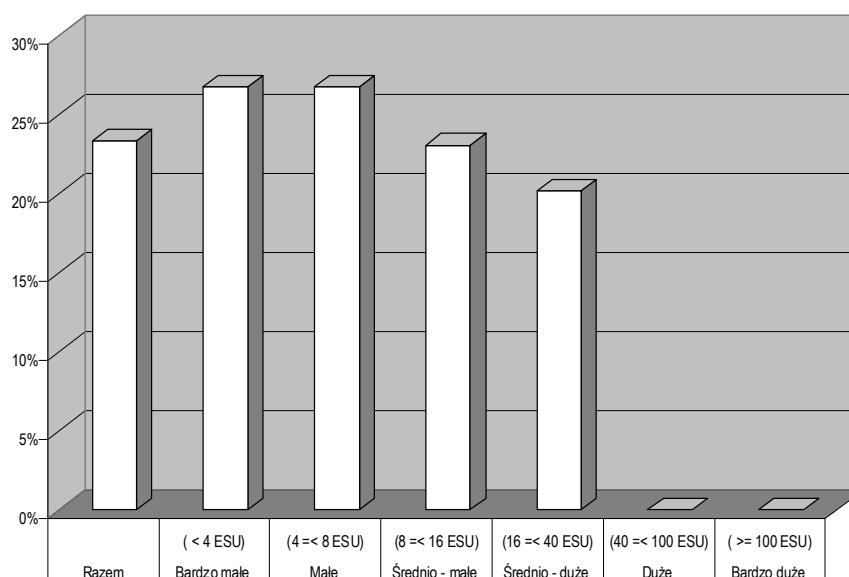
Jak wskazuje Wykres 44 w gospodarstwach ekologicznych będących w próbie Polskiego FADN koszt ochrony roślin był symboliczny – średnio dla całej populacji wynosił nieco powyżej 10 zł/ha. Koszt nawożenia również był niski. Najwięcej, prawie 80 zł/ha wydano w gospodarstwach średnio-małych, które jak wspomniano wyżej, uprawiały średnio około 1 hektara warzyw

Wykres 45 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej

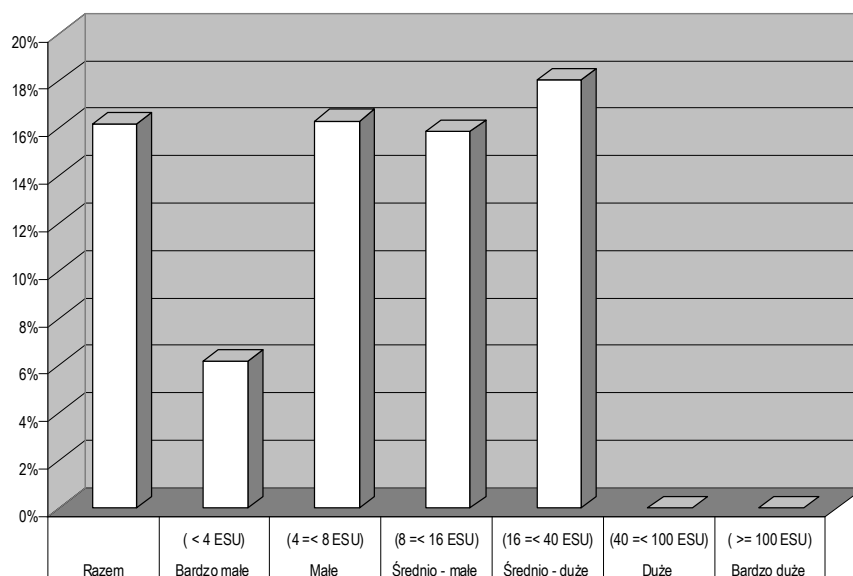
Koszty zużytych paliw i energii elektrycznej zmniejszały się w miarę wzrostu wielkości ekonomicznej gospodarstw, ale z pominięciem gospodarstw najstarszych (< 4 ESU). Podobnie jak w innych gospodarstwach ponoszone są tu koszty energii, związane z funkcjonowaniem gospodarstwa, niezależnie od wielkości użytków rolnych i prawdopodobnie z tego powodu są one na dość wysokim poziomie. (patrz: Wykres 45).

Wykres 46 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej

Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto wykazuje tendencję malejącą wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa. Pokrycie tego kosztu w gospodarstwach bardzo małych (poniżej 4 ESU) wymaga zużycia ponad 25% wytworzonej wartości brutto. W pozostałych dwóch grupach udział ten zmniejszał się systematycznie o kilka procent (patrz: Wykres 46).

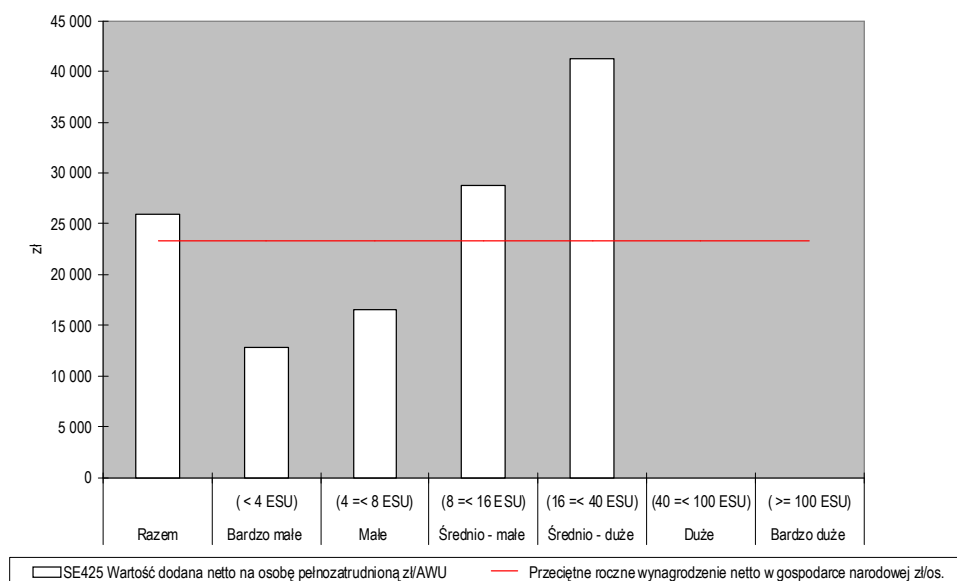
Wykres 47 **Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej**

Ze względu na fakt, że gospodarstwa bardzo małe posługiwały się prawie wyłącznie własnymi zasobami środków produkcji, koszt czynników zewnętrznych obciążał wartość dodaną netto tylko w granicach 6%. Ich udział wzrastał wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej gospodarstwa i jednocześnie ze wzrostem zużycia pracy najemnej, dzierżawy ziemi oraz kredytów w gospodarstwie (patrz: Wykres 47).

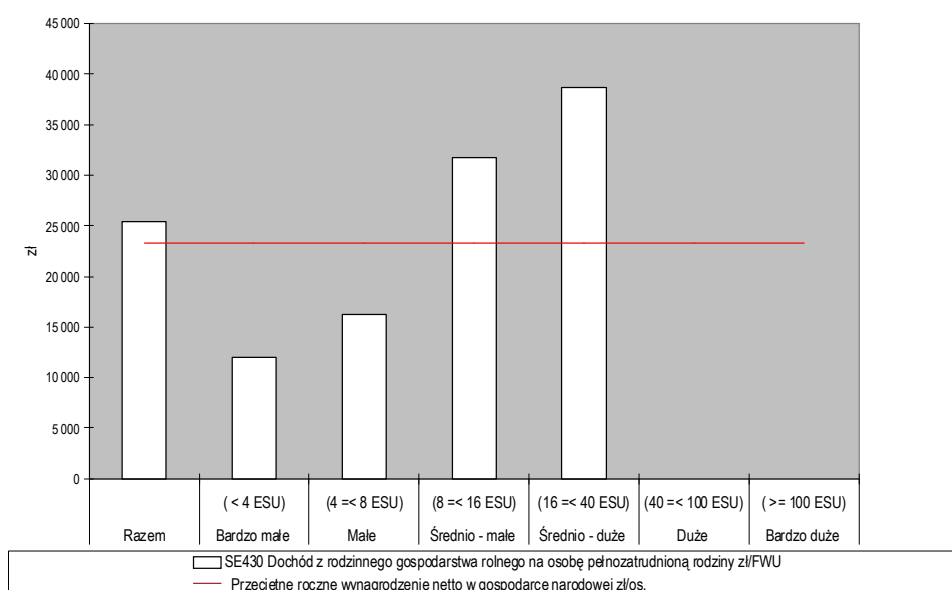
W 2008 roku wartość dodaną netto na poziomie przekraczającym przeciętne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej wypracowano w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej przekraczających 8 ESU (średnio-małych i średnio-dużych). Gospodarstwa słabsze ekonomicznie osiągnęły zdecydowanie gorsze wyniki, zwłaszcza bardzo małe (poniżej 4 ESU), gdzie wartość dodana netto na jednego pełnozatrudnionego wynosiła niespełna 13 tys., czyli tylko 55% przeciętnego wynagrodzenia netto – patrz: Wykres 48.

Wykres 48 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

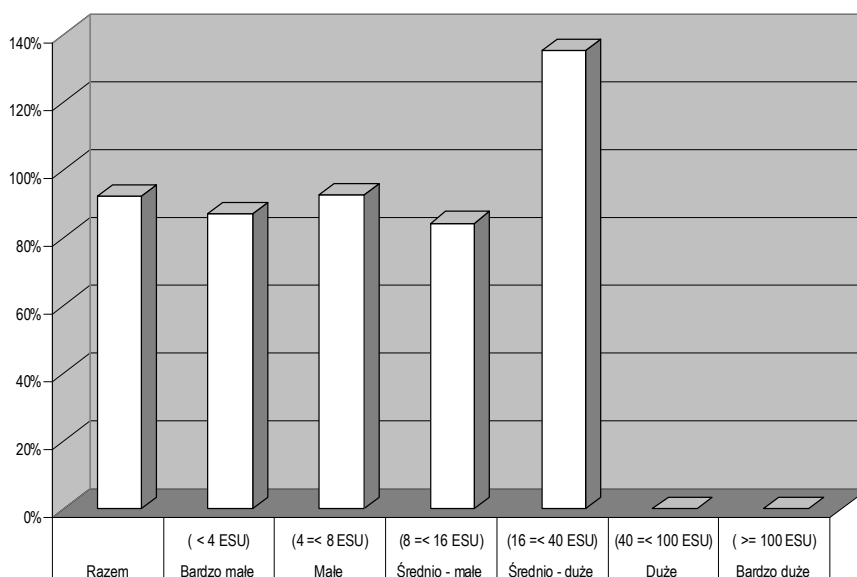
Podobną sytuację jak w przypadku wartości dodanej netto w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną można zaobserwować podczas analizy rozkładu dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego, przypadającego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą. W klasach gospodarstw do 8 ESU średni dochód wynosił maksymalnie 16 tys. zł. Dopiero wzrost wielkości ekonomicznej gospodarstwa powyżej 8 ESU zapewnił rodzinie rolnika dochód na osobę, przewyższający średnie wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej: Wykres 49).

Wykres 49 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

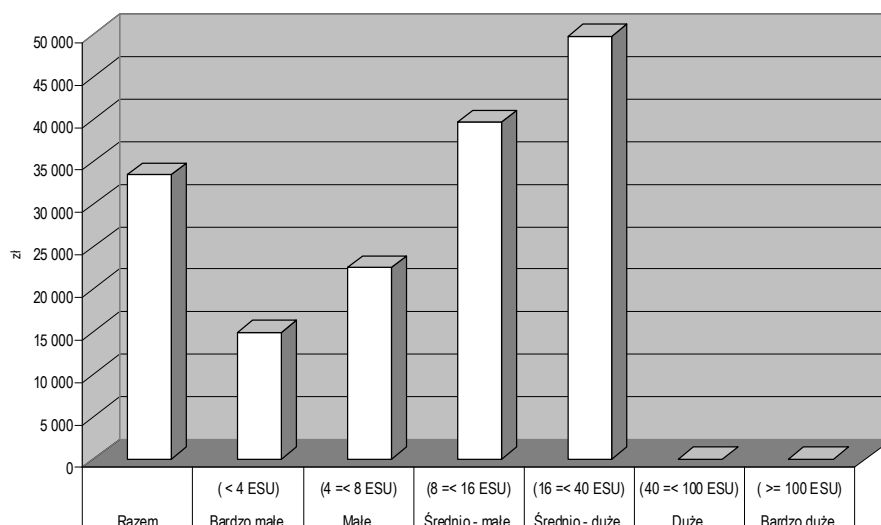
Rolnicy w gospodarstwach ekologicznych prowadzących rachunkowość FADN coraz trudniej radzą sobie z wypracowaniem dochodu w oderwaniu od dopłat. W 2008 roku w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego było co najmniej 80% dopłat do działalności operacyjnej. Ten najmniejszy ich udział dotyczył gospodarstw bardzo małych i średnio - małych. Znacznie gorsza sytuacja pod względem ekonomicznym dotyczyła gospodarstw najsilniejszych (16-40 ESU), gdzie dopłaty osiągnęły 130% wartości DzRGR. Publiczne środki pieniężne posłużyły w tych gospodarstwach również do finansowania części poniesionych kosztów. Bez dopłat nie tylko był rolnik, ale także prowadzenie produkcji byłoby nierealne. (patrz: Wykres 50).

Wykres 50 **Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej**

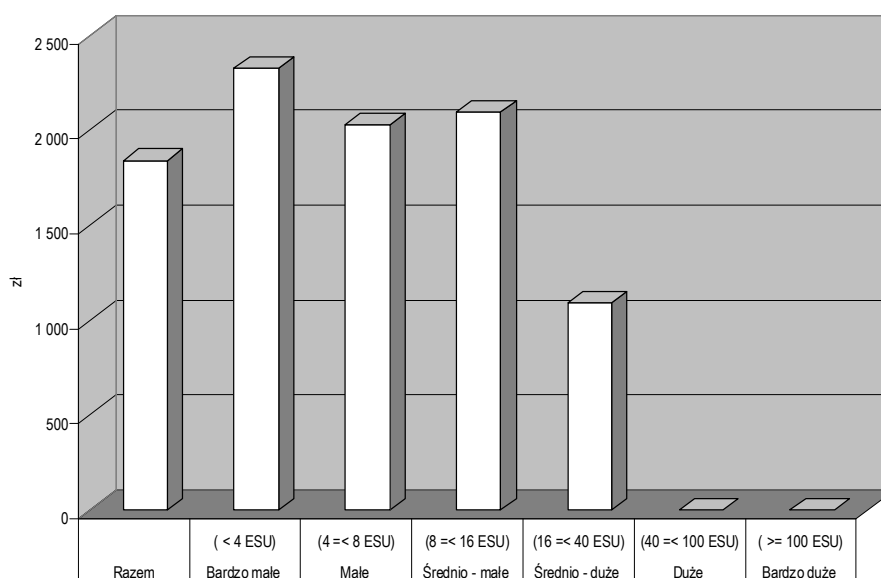
Przepływ gotówki (1) (Dochód pieniężny brutto) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą wykazuje identyczną tendencję jak miało to miejsce w przypadku wartości dodanej netto na jednego pełnozatrudnionego oraz dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego, przypadającego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą - rośnie w miarę wzrostu wielkości ekonomicznej gospodarstwa. (patrz: Wykres 51).

Wykres 51 Przepływ pieniężny (1) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą według klas wielkości ekonomicznej

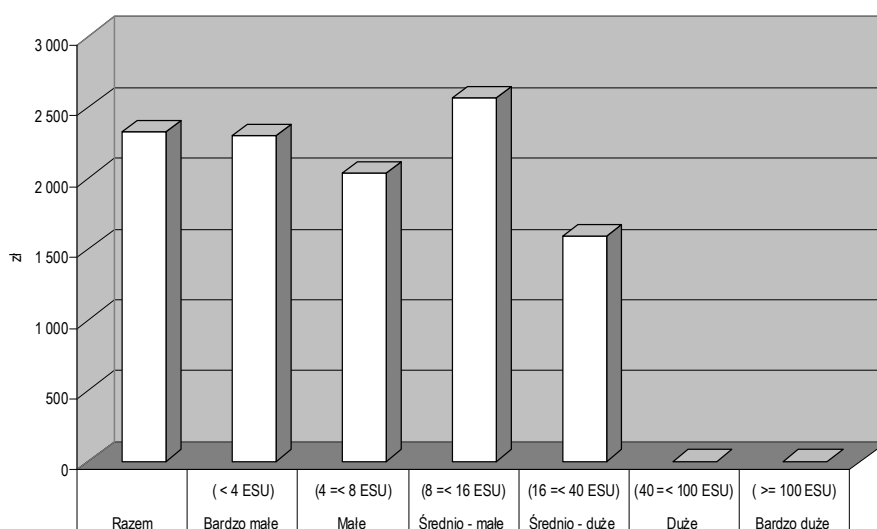
Wartość dodana netto przypadająca na jeden hektar użytków rolnych pozwala określić efektywność gospodarowania w danej grupie gospodarstw. Stanowi źródło finansowania czynników wytwórczych, niezależnie od tego czy są one własnością rolnika, czy są obce. Wartość ta najniżej ukształtowała się w gospodarstwach klasy średnio-duże na poziomie około 1 000 zł/ha, a w pozostałych dwóch grupach była około 2-krotnie wyższa. Wyjątkowo niski poziom wartości dodanej netto w gospodarstwach najlepszych pod względem siły ekonomicznej wynika głównie z wytworzenia produkcji na bardzo niskim poziomie. (patrz: Wykres 52).

Wykres 52 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

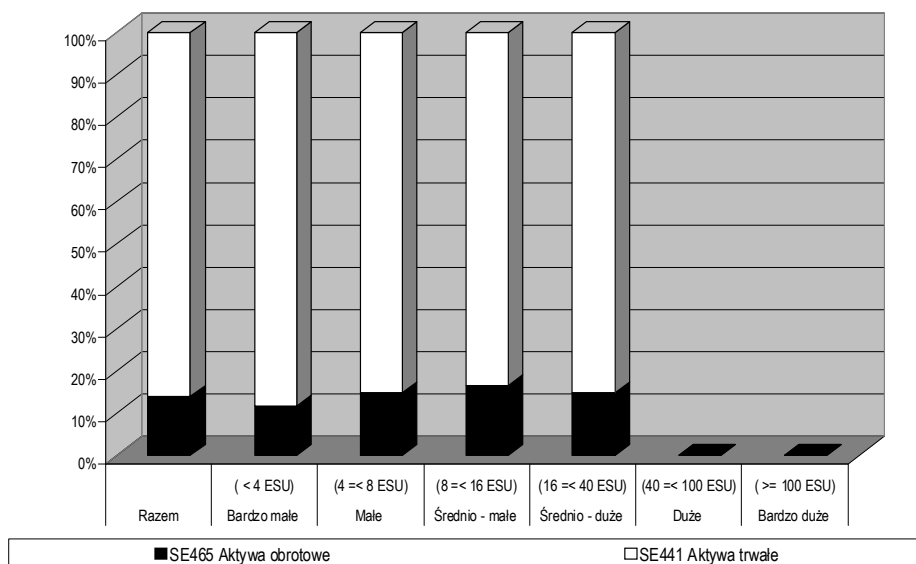

Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na jeden hektar własnych użytków rolnych był również najniższy w gospodarstwach średnio-dużych, mimo tego że własne użytki rolne stanowiły tu tylko nieco ponad połowę całości użytkowanej ziemi. W gospodarstwach tych poniesione koszty przewyższyły wartość produkcji. W tej sytuacji tylko pozyskane dopłaty tworzyły dodatni dochód gospodarstw, przy czym finansowały również częściowo koszty produkcji (patrz: Wykres 53).

Wykres 53 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

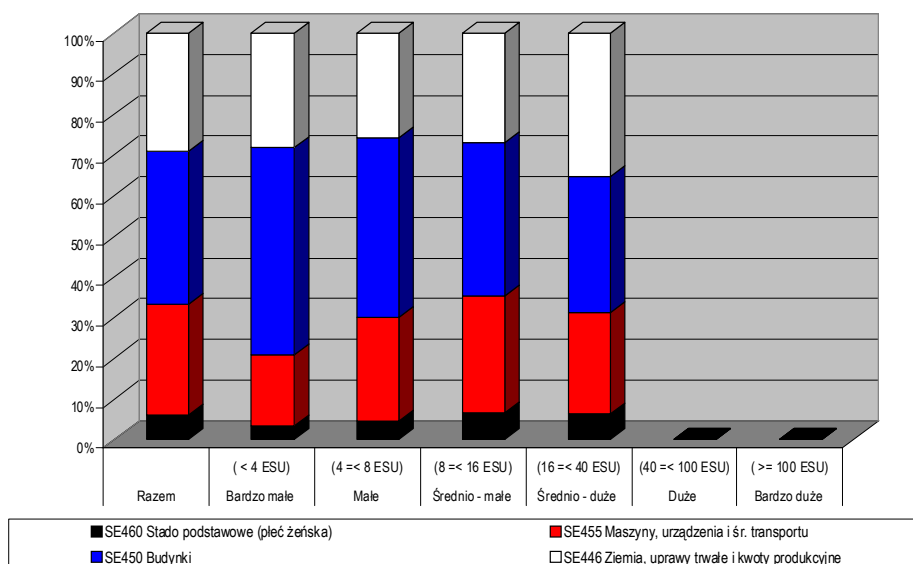

Wykres 54 Struktura aktywów według klas wielkości ekonomicznej

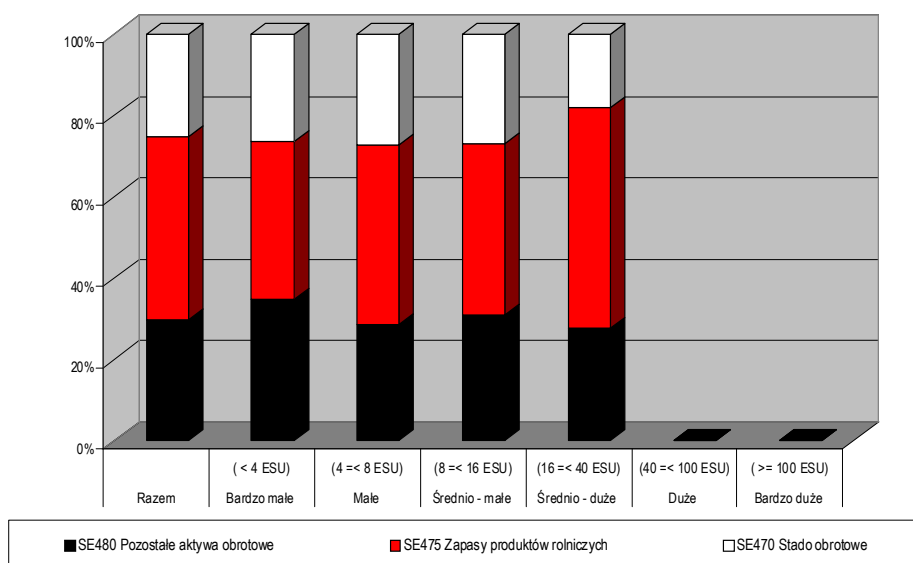
Struktura aktywów wskazuje, że ze wzrostem wielkości ekonomicznej rósł udział aktywów trwałych za wyjątkiem gospodarstw średnio-dużych. W aktywach trwałych, poczynając od gospodarstw bardzo małych, małał udział budynków, a zwiększała się ranga maszyn i urządzeń technicznych. W trzech najmniejszych klasach wielkości ekonomicznej udział ziemi w aktywach trwałych utrzymywał się na podobnym poziomie, a w klasie średnio-dużych był około 10% wyższy. (patrz: Wykres 54 i Wykres 55).

Wykres 55 **Struktura aktywów trwałych według klas wielkości ekonomicznej**

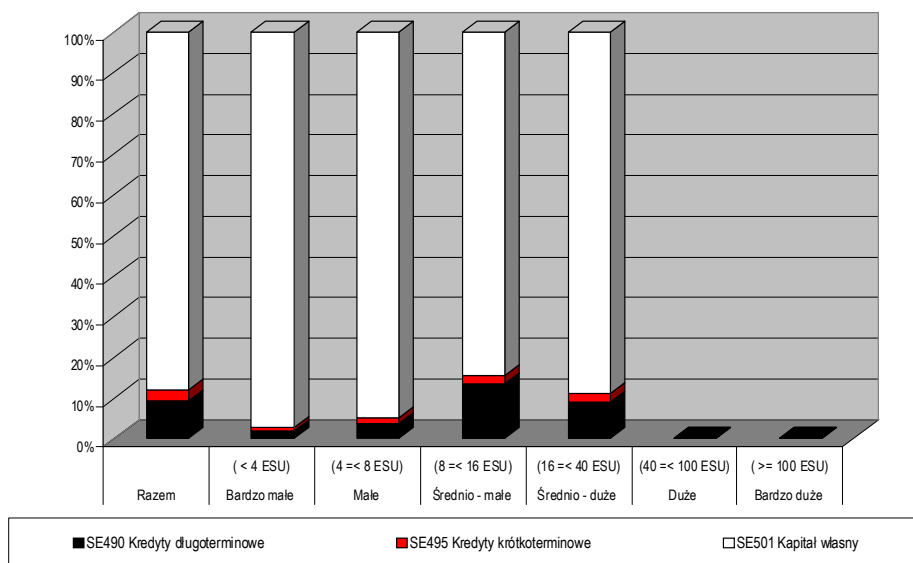
W strukturze aktywów obrotowych wszystkich grup gospodarstw dominują zapasy produktów rolniczych. Wyróżniają się w tym względzie gospodarstwa średnio-duże, z dużym udziałem zbóż w strukturze upraw, a więc produkujących ziarno łatwe do przechowania. Najmniejsze znaczenie spośród wszystkich grup gospodarstw ma tu z kolei stado obrotowe. (patrz: Wykres 56).

Wykres 56 **Struktura aktywów obrotowych według klas wielkości ekonomicznej**

Wykres 57

Struktura pasywów według klas wielkości ekonomicznej

Wykres 57 ilustruje raczej małą aktywność gospodarstw ekologicznych w dziedzinie pozyskiwania obcego kapitału, choć rośnie ona ze wzrostem siły ekonomicznej. Na tej podstawie można wnioskować o braku perspektyw rozwojowych dla gospodarstw poniżej 8 ESU. Natomiast w gospodarstwach w klasie 8 do 16 ESU pozyskane kredyty, głównie długoterminowe, były zaledwie na poziomie 10% wartości całego kapitału finansującego aktywa.

3.3. Wnioski

1. W wyniku grupowania według 2 kryteriów najwięcej gospodarstw zakwalifikowało się do typu mieszanego i upraw polowych (65,7%), a w podziale na klasy wielkości ekonomicznej dominowały gospodarstwa o sile ekonomicznej do 8 ESU (62,3%); tylko 12,5% gospodarstw ekologicznych posiadało wielkość ekonomiczną powyżej 16 ESU.
2. W gospodarstwach ekologicznych nasila się zjawisko wydzierżawiania ziemi. Największe zasoby ziemi obcej wykorzystywały (około 50% użytków rolnych) gospodarstwa typu mlecznego i prowadzące chów zwierząt w systemie wypasowym oraz posiadające potencjał ekonomiczny powyżej 16 ESU.
3. Najwyższa wartość produkcji na 1 ha użytków rolnych została wytworzona w gospodarstwach mlecznych i mieszanych oraz lokujących się w przedziale wielkości ekonomicznej do 8 ESU.
4. Jednocześnie jednak w gospodarstwach mieszanych nie uzyskano praktycznie żadnej nadwyżki produkcji nad kosztami ogółem, gdyż zapewniła ona tylko pokrycie tych kosztów. Najniższy udział kosztów w tworzeniu 100 zł wartości produkcji zaistniał w gospodarstwach mlecznych (około 85%) oraz zaklasyfikowanych pod względem wielkości ekonomicznej do bardzo małych (<4 ESU). W gospodarstwach o wielkości ekonomicznej powyżej 16 ESU koszt wytworzenia 100 zł produkcji przekraczał znacznie tę kwotę, a straty były pokrywane z dotacji.
5. Wyniki rachunkowości Polskiego FADN wskazują na potrzebę specjalizacji. Gospodarstwa typu mieszanego bowiem uzyskały najgorsze wyniki ekonomiczne w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną. Zarówno wartość dodana netto na AWU jak i dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na FWU były najniższe wśród wszystkich typów produkcji i ukształtowały się poniżej przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej (23 628 zł). Dochody w pozostałych typach produkcji były wyższe od tej kwoty, a maksymalnie było to 31 095 zł na osobę pełnozatrudnioną w rodzinie rolnika (FWU) w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych.
6. W gospodarstwach pogrupowanych według wielkości ekonomicznej dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego przekroczył poziom wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej tylko w grupach powyżej 8 ESU. Najwyższy dochód na FWU był udziałem rolników w gospodarstwach o najwyższej wielkości ekonomicznej. Jednak uzyskano go wyłącznie dzięki dopłatom.
7. W porównaniu z rokiem 2007 znacznie wzrosło uzależnienie od dopłat. Zarówno w poszczególnych typach produkcji jak i w podziale na klasy wielkości ekonomicznej dopłaty do działalności operacyjnej tworzyły od 80 do 100% wartości dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego.

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Druk i oprawa: Dział Wydawnictw IERiGŻ-PIB